

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ

КЗ «ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА
ДЛЯ ЮНАЦТВА»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Ювілеї 2013

Інформаційно – бібліографічні матеріали

ЗАПОРІЖЖЯ 2012

Ювілеї - 2013: інформаційно-бібліографічні матеріали /
Уклад.: В.В. Писанець; Запорізька обл. б-ка для юнацтва –
Запоріжжя, 2012. – 60 с.

Видання «Ювілеї – 2013» інформує про ювілейні дати 2013 року. Містить інформацію і бібліографічні записи про життя та творчість деяких українських ювілярів у галузі літератури, мистецтва та науки, а також календар ювілеїв діячів різних країн.

Інформаційний матеріал розміщено у хронологічному порядку.

Розраховано на бібліотечних фахівців та широке коло читачів.

Укладач:

Відповідальна за випуск:

В.В. Писанець

Т.В. Петренко

ЗМІСТ

<i>Мислитель світового рівня</i> Володимир Іванович Вернадський (150 років від дня народження).....	4
<i>Царівна української літератури</i> Ольга Юліанівна Кобилянська (150 років від дня народження).....	11
<i>Великий просвітник</i> Борис Дмитрович Грінченко (150 років від дня народження).....	21
<i>Життя у музиці</i> Георгій Іларіонович Майборода (100 років від дня народження)	31
<i>Людина Всесвіту і майбутнього</i> Микола Михайлович Амосов (100 років від дня народження).....	36
<i>У 2013 році виповнюється...</i> (календар).....	44

Мислитель світового рівня

Володимир Іванович Вернадський

150 років від дня народження
(12.03.1863 – 06.01.1945)

Народження нового знання - велика таємниця Розуму. Але не менш таємниче формування Мислителя - людини, якій вдається побачити далі за інших, глибше за інших зрозуміти причини і наслідки.

Володимир Іванович Вернадський. Ім'я цієї людини зіркою першої величини сяє на світовому небосхилі науки. Його називають Ломоносовим ХХ століття. Дослідження науковця випередили свій час, а його ідеї багато в чому були пророчими. Яким же було життя академіка Вернадського?

Володимир Вернадський народився 12 березня 1863 року в Санкт-Петербурзі в сім'ї професора політичної економіки Івана Васильовича Вернадського. Через чотири роки після народження Володимира батьки переїхали в Харків, відвідували родичів на Полтавщині. Одне літо Володимир провів і в садибі українського письменника Г. Квітки-Основ'яненка. З 1889 по 1917 він щорічно приїжджав з Москви та Петербургу до України, а в 1917-1919 роках вчений постійно жив спочатку в Полтаві, потім у Києві.

На запорозьких землях за часів боротьби війська Богдана Хмельницького з польським пануванням починався рід Вернадських: предок Верна виступав на боці козаків, діти служили в козацтві старшинами. Дворянство вислужив дід Василь, який відтоді став писатися Вернадським. Мати майбутнього науковця походила з українських шляхтичів Константиновичів.

В сім'ї Вернадських сповідували національні українські традиції, батьки добре знали українську мову. Величезний вплив на розвиток хлопця мав батько, який дуже ретельно і послідовно займався вихованням і освітою свого сина. Саме він прищепив Володимирі інтерес і любов до українського народу, його історії та культури. Майбутній учений згадував, що перед переїздом з Харкова до Петербурга, вони з батьком були за кордоном і в Мілані у газеті «Вперед» прочитали про циркуляр, що забороняв у Росії друкувати українською мовою. «Це справило величезне враження на батька і розмови, з цим пов'язані, сильно на мене тоді подіяли... Повернувшись до Петербурга, я постарався ознайомитись з українською літературою... Добував українські книги у букіністів, дещо отримував з-за кордону. Детально розпитував батька про

Шевченка, Куліша, Максимовича, Квітку-Основ'яненка, котрих він особисто знав, а також про Кирило-Мефодіївське братство, про Костомарова...».

Сім'я Вернадських сформувала у Володимира інтерес до книги, а книга в свою чергу на ранньому етапі стала головним чинником, що вплинув на Вернадського: «Я рано накинуся на книги і читав з жадібністю все, що потрапляло під руки, постійно риючись і перериваючи книги у бібліотеці батька».

У 13-річному віці юний Володимир починає писати щоденник. Саме із щоденника ми дізнаємось про надзвичайні здібності Володимира Вернадського, які лякали його самого: уві сні і наяву він часом вступав у контакт з близькими йому людьми, причому при спілкуванні бачив їх чітко. Не розуміючи природу такої обдарованості, Володимир заглушив її у собі в ранньому віці. Проте такі здібності повертались до академіка Вернадського у кризових ситуаціях.

У перший клас Харківської гімназії Володимир вступив у 1873 році, а три роки потому (1876), коли Вернадські повернулися до Петербургу, навчався у Першій Санкт-Петербурзькій гімназії, що вважалася однією з кращих в Росії (нині в цій будівлі 321-а школа, де в 1988 році відкритий Музей біосфери ім. В. І. Вернадського).

Ґрунтовні знання Володимир Іванович одержав на природничому відділенні фізико-математичного факультету Петербурзького університету, який він закінчив 1885 року. Кращими своїми вчителями і наставниками він називав В. Докучаєва, Д. Менделєєва й О. Карпінського. Під впливом видатного вченого В. Докучаєва Володимир Іванович займається мінералогією і кристалографією. Крім своєї спеціальності, майбутній видатний вчений цікавиться ґрунтами, фізичною географією, природними водами, біологією, історією розвитку наукової думки, філософією, історією і літературою. Як всебічно обдарована людина, він вивчив усі мови слов'янської групи, а також англійську, німецьку, французьку та кілька інших, що дуже допомагало йому під час численних наукових відряджень до Європи.

Після стажування в Європі Володимир Вернадський був назначений керівником кафедри мінералогії фізико-математичного факультету Московського університету. Згодом стає приват-доцентом цього університету (1891), а ще через 6 років захищає докторську дисертацію і в 35-річному віці стає професором мінералогії і кристалографії. Саме з розробки нових напрямків у цих галузях починається його наукова діяльність (розглянув історію виникнення в земній корі важливих мінералів, визначив хімічний склад і фізико-хімічні умови утворення багатьох мінеральних видів).

У подальших етапах наукових пошуків Володимир Іванович віддавав перевагу розробці таких нових наукових напрямів геології як геохімія, біогеохімія, радіогеологія і біосфера. У «Нарисах геохімії» (1927) Вернадський виклав історію кремнію і силікатів, марганцю, бромю, йоду, вуглецю, радіоактивних елементів у земній корі. Він також творець нового наукового напрямку, який пізніше переріс у самостійну науку — біохімію: «Я впевнений в тому, що в основі геології лежить хімічний елемент — атом і що в навколишній природі — в біосфері — живі організми відіграють першочергову, можливо головну роль. Виходячи з цих ідей виникли в нас і геохімія і біогеохімія».

На порозі ХХ ст. було відкрито явище радіоактивності. У Вернадського відразу ж виявився інтерес до цього явища і залишався упродовж усього життя: більше 30 років він займався вивченням радіоактивного розпаду елементів. Свої розробки вчений прагнув використати на благо народу, в розвитку техніки і економіки. У доповіді на академічному зібранні «Задачи дня в области радия» (1910) наголосив, що ні одна держава і суспільство не можуть відноситися байдуже до того, яким шляхом, як і коли будуть використані джерела променевої енергії, які знаходяться у їх володінні. У попередньому слові написав: «...Чи зуміє людина скористуватися цією силою, спрямувати її на добро, а не на самознищення? Чи доросла вона до втілення використати ту силу, яку неминуче мусить дати їй наука? ...Вони [вчені] повинні себе відчувати відповідальними за наслідки свого відкриття. Вони повинні пов'язувати свою працю з кращою організацією людства».

Як показали історичні події, пророцтво великого вченого збулося. Розум дав ядерний реактор, антирозум – Хіросіму і Чорнобиль.

Ще в студентські роки Вернадський поставив перед собою питання про закономірності розвитку живої матерії, про її склад і властивості, про співвідношення з неживою матерією, про сутність життя тощо. Основні ідеї вченого про біосферу (вперше термін було вжито Ж.-Б. Ламарком) склалися до початку 20-х років і були опубліковані в книзі «Біосфера» (1926). Згідно з ученням жива речовина, трансформуючи сонячне випромінювання, залучає неорганічну матерію у безперервний кругообіг. Біосфера під впливом наукових досягнень і людської праці поступово переходить у новий стан — ноосферу — сферу розуму (грецьк. ноос—розум і сфера—куля). В останній своїй опублікованій праці «Кілька слів про ноосферу» (1944) Володимир Іванович визначив кілька умов, які необхідні для настання ноосфери. По-перше, людство має бути єдиним в інформаційному відношенні. По-друге, оскільки ноосфера – явище всепланетне, людство повинне прийти до повної рівності рас, народів,

незалежно від кольору шкіри. По-третє, ноосфера не може бути збудована до припинення війн між народами світу.

Володимир Іванович був прекрасним педагогом, почесним академіком ряду зарубіжних академій, організатором і першим президентом Української Академії наук (у 1917—1921 роках працював в Україні). Організував Державний радієвий інститут (1922), Лабораторію живої речовини (1927, нині Інститут геохімії і аналітичної хімії ім. В. І. Вернадського РАН), Комісію з вивчення важкої води (1934), Міжнародну комісію з визначення віку порід радіоактивними методами (1937), Метеоритний комітет і Комісію з ізотопів (1938) та багато ін. Вернадський - доктор мінералогії і геогнозії (1897), професор (1898), академік Петербурзької академії наук (1909, від 1917 – Російської академії наук), академік Української академії наук (1918), лауреат Сталінської премії 1-го ступеня (1943).

Протягом усього життя відстоював людську гідність, людину як особистість, позапартійність науки.

«Я ніколи не жив самою наукою», - писав Вернадський. Він брав активну участь у громадському житті і в 1883 році став одним із засновників студентського науково-літературного товариства «Приютинське братство» як своєрідний клуб інтелектуалів. До групи з вивчення народної літератури в 1886 році увійшла Наталія Єгорівна Старицька, яка пізніше стала дружиною Володимира Івановича.

В кінці дев'ятнадцятого і початку двадцятого століть він активно брав участь у земському і конституційно-демократичному рухах: активно збирав кошти для селян, які потерпали від голоду; наприкінці 1910 року демонстративно покинув Московський університет, таким чином висловивши протест проти репресій щодо студентів, які взяли участь у похороні Л. Н. Толстого; підписав телеграму до царя з пропозицією добровільного зречення від престолу.

Жовтневу революцію і прихід до влади більшовиків Вернадський не прийняв. Як істинний гуманіст, він не визнавав більшовицького перевороту, нехтував самою ідеєю насильницької зміни влади, боявся того, що «соціалізм дасть дисципліну казарми»...

Чи безпечним було життя вченого з таким світоглядом у Радянському Союзі? Академіка рятували його колосальні знання, від практичного використання яких керівництво держави мало зиск. Звичайно, пережив Володимир Іванович і важкі часи нападок на нього особисто (його підозрювали в шпигунстві) та на його роботи як на плоди ідеалістичної філософії. Від арешту академіка та його сім'ю два рази рятував колишній студент М. Семашко, який був призначений наркомом охорони здоров'я. Тоді ж Вернадський не терпить «насилля над людською особистістю» і апелює на захист колег, що були репресовані.

Життя Володимира Івановича Вернадського завжди було пов'язане з Україною. Немає такого періоду, в якому не було б прояви зв'язків із землею предків: діяльність, пов'язана з Академією наук України, створення першої академічної бібліотеки, робота в Українському геологічному комітеті, створення Комісії з вивчення природних продуктивних сил України, лабораторії з експериментальним біогеохімічним дослідженням, членство в багатьох українських товариствах («Українському науковому товаристві» (Київ), Полтавському товаристві «Просвіта», Науковому товаристві ім. Т. Г. Шевченка (Львів), Товаристві дослідних наук при Харківському університеті, Волинському науковому товаристві, Комітеті пам'яті Т. Г. Шевченка у зв'язку з 50-річчям від дня смерті (Москва), викладацька робота.

Вернадський із захопленням сприйняв звістку про повну самостійність України, яку проголосила Центральна Рада у 1918 році. Але сподівання на незалежність України виявилось марним. У щоденнику вченого з'явився запис, схожий на чіткий діагноз досвідченого і мудрого лікаря: «Навряд чи зможе за умов, які є в країні, відродитися Україна з чисто українською мовою і культурою...». Вихід він бачить у порозумінні між поміркованими колами українського суспільства і передовою демократично налаштованою російською інтелігенцією. На думку Вернадського, міжнародні проблеми можна розв'язати шляхом надання Україні рівних з Росією політичних прав, а також прав на навчання і користування рідною мовою, розвиток культури тощо.

З кінця 30-х років Вернадський збирав у окремі папки особисті матеріали і документи свого часу, які повинні були бути ним використані при написанні книги «Пережите і передумане», яку він так і не встиг написати. Багато робіт Володимира Івановича не публікувались у повному обсязі до 90-х років ХХ століття, а розвивати ідеї великого академіка продовжують і зараз.

Ім'я геніального вченого присвоєно багатьом академічним інститутам, бібліотекам, кораблям тощо, зокрема Національній бібліотеці України. На пошану вченого названо два мінерали «вернадит» і «вернадскит». Академія наук СРСР у 1945 році установила грошову премію та золоту медаль імені В. І. Вернадського. Починаючи з 1973 року Національною Академією наук України встановлена також премія імені В. І. Вернадського, а з 2003 року — Золота медаль імені В. І. Вернадського. У 1963 році Пошта СРСР випустила поштову марку до 100-річчя з дня народження вченого. У 1964 році іменем ученого названо гірський хребет у східній частині Антарктиди. У 1996 році заснована українська антарктична станція «Академік Вернадський». У 1973 році його іменем названо бульвар у

Києві (Академмістечко), де у 1981 році споруджено пам'ятник. 26 березня 2003 року Національним банком України в обіг випущена ювілейна монета номіналом 2 гривні присвячена академіку Вернадському.

В історії науки важко знайти вченого, який би зробив так багато для людства, як Вернадський. Його праці мають неоціненне світоглядне значення, оскільки доповнюють такі фундаментальні поняття науки і філософії, як матерія, енергія, простір, час та Всесвіт. Вони спонукають нас задуматись над одвічним питанням: хто ми є і чого хочемо досягти для себе і своїх дітей?

Про Володимира Івановича Вернадського:

1. Вернадский, В.И. Труды по истории науки в России / В.И. Вернадский; сост.: М.С. Бахрахова, В.С. Неаполитанская, Г.А. Фирсова. – М.: Наука, 1988. – 464 с.

2. Баландин, Р.К. Вернадский: жизнь, мысль, бессмертие: к 125-летию со дня рождения / Р.К. Баландин. – 2-е изд., доп. – М.: Знание, 1988. – 208 с.

3. Історія Академії наук України. 1918-1923: Документи і матеріали / Упоряд.: В.Г.Шмельов (ст. упоряд.), В.А.Кучмаренко, О.Г. Луговський, Н.М. Монастирецька, Л.І. Стрельська, С.В. Бакалійко; відп. ред. П.С. Сохань. – К.: Наук. думка, 1993. – 564 с.

4. Сытник, К.М. Владимир Иванович Вернадский. К 125-летию со дня рождения / К.М. Сытник // Юбилей науки, 1988: ежегодник / Отв. ред. Ю.А. Храмов. – К.: Наук. думка, 1989. – С. 298-304.

5. Біографія академіка Володимира Івановича Вернадського [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/nsu/vernadsky/biography_3.html. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 13.07.2012.

6. Вернадський Володимир Іванович [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Вернадський_Володимир_Іванович. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 13.07.2012.

7. Володимир Іванович Вернадський: біографія [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.people.su/ua/131448>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 13.07.2012.
8. Вернадський Володимир Іванович. 28.02.1863—06.01.1945 [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://greatest.com.ua/v/vernadskiy_vladimir. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 13.07.2012.
9. В.І. Вернадський. Життєвий та творчий шлях геніального українського вченого [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://tsikave.ostriv.in.ua/publication/code-172e70c0c27f0/list-164fb2c2b27>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 13.07.2012.
10. Маслакова, А. В.І. Вернадський: життя видатного академіка [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.epochtimes.com.ua/science/persons/v-i-vernadskyyu-zhyttya-vydatnogo-akademika-101397.html>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 13.07.2012.
11. Мелуа, А.І. Вернадський: вчений і організатор науки [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://ua-referat.com/U_I_Vernadskiy_vcheniy_i_organizator_nauki. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 13.07.2012.
12. Семака, Л. Вернадський Володимир (1863-1945) [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://1576.ua/people/3576>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 13.07.2012.

Царівна української літератури

Ольга Юліанівна Кобилянська

150 років від дня народження

(27.11.1863 – 21.03.1942)

*«...З мене, мабуть, помимо всього,
музик мав вийти, а вийшов літерат»*

О. Кобилянська

З верховіть Карпатських гір, з румунсько-українського пограниччя злинула буковинська орлиця, яка своїм проникливим зором охопила весь простір рідної землі, стала всеукраїнською письменницею.

Ольга Юліанівна Кобилянська. Її творчість – частка наших духовних цінностей і вагомий внесок у світову культуру.

Дівчинка, яка прославила Буковинський край, побачила світ 27 листопада 1863 року в багатодітній сім'ї судового урядовця в містечку Гура-Гумора, повіт Сучава, Герцогство Буковина, Австро-Угорщина (нині м. Гура-Гуморулуй, Румунія). Батько, Юліан Якович Кобилянський, належав до шляхетного роду, який мав свій герб і походив з Наддніпрянщини. Проте папери про шляхетство не були нотаріально підтвержені, бо дід Яків вважав, що синові буде достатньо для заробітку його розумної голови. І син таки домігся самотужки посади урядовця-правника, тому й дітей виховував у пошані до праці, прищеплював акуратність при виконанні будь-якого завдання. Мати Ольги, Марія Вернер, походила зі спольщеної німецької родини, яка дала німецькій літературі поета-романтика Захарія Вернера. Вона все життя займалася вихованням дітей, яких було семеро - п'ятеро синів і дві дочки. Всіх зіграла своїм теплом, всіх благословила на чесну дорогу життя. Будучи німкенею, з любові до свого чоловіка Марія Вернер вивчила українську мову, прийняла греко-католицьку віру та виховувала дітей у пошані й любові до свого українського коріння. За спогадами письменниці, її батько назавжди зберіг любов до рідного слова, до української пісні. Українська мова була одною з розмовних у родині (крім української говорили ще польською та німецькою).

Дитинство Ольги минуло серед розкішної природи Карпат, яка вплинула на формування естетичних смаків: «Наче сон весняний виринають у моїй душі спомини і картини з рідних сторін...вдивлялася я в небо, слідила за летом хмар, які все змінювалися,

і в моїй дитячій уяві з'являлися різні людські постаті, казкові замки, білі квіти. Одним словом фантастичні образи, які хвилювали моє серце, що я не раз плакала... Моя дитяча жадна душа вбирала і гармонійні тони, і фантастичні образи, і, коли була по береги переповнена, я плакала, і мені ставало легше на душі» (О.Кобилянська).

Батьки Кобилянської жили незаможнo. Їх невеликих статків вистачало лише на те, щоб вчити синів. Оскільки в Гура-Гумора не було школи, Ю. Кобилянський, піклуючись про майбутнє дітей, в 1869 році домагається переведення в Сучаву. Там була німецька гімназія, де сини відразу почали вчитися, а з ними крихтами знань збагачувалася і маленька Ольга.

Але шлях у країну знань починається для неї в повітовому містечку Кімполунг, де сім'я прожила чотирнадцять років (з 1875-го). Хоч у душі Ольги з юних літ жило прагнення до освіти, закінчила вона тільки чотири класи народної школи з навчанням німецькою мовою, здобувши, за її висловом, основу «для дальшого розумового розвою». Згадуючи юні роки, письменниця пізніше писала (у листі до чеського етнографа Ф. Ржегоржа): «...Іншої систематичної науки не було в мене... і хіба те було моє, що прочитала... Я читала лише те, що мені під руку підходило; дещо з того було цінне, велике, наукове, а дещо незначне, глупе і дрібне. Моє знання стало мішаниною барв без системи і без порядку».

Читала Ольга книжки переважно німецькою, бо тільки такі були у місцевій бібліотеці. І писати почала вірші та оповідання німецькою мовою. Пізніше письменниці дорікали за німецький спосіб мислення та залежність від німецької класики, хоча саме німецька мова була для неї єдиним виходом у широкий духовний світ. «Все було, мов павутиною, обсноване німеччиною – котра, сказавши правду, не була нам несимпатична... була самотнім джерелом, котре подавало духовну поживу» (О. Кобилянська).

Незважаючи на німецько-румунське середовище, в якому зростала Ольга, вона ще з дитинства познайомилася з українською літературою (батько подбав, щоб дочка приватно вивчала українську мову і протягом чотирьох місяців дівчина навчилася читати й писати по-українськи). Знала напам'ять вірші з «Кобзаря» Шевченка, читала твори Ю.Федьковича, М.Устияновича. Пізніше прочитала твори П.Мирного, І.Нечуя-Левицького, І.Франка, М.Павлика, Н.Кобринської, О.Пчілки, Л.Українки, М.Коцюбинського. Ставши письменницею, не пропускала нічого, що з'являлося в українській літературі. Через галицькі журнали та газети, які передплачував батько і в яких друкувалися твори російських письменників, познайомилася з російською літературою.

Маючи невгамовну жагу до знань, при неповній середній освіті Ольга Юліанівна стала високоосвіченою для свого часу жінкою. У ті часи жінка не мала широкого доступу до різних областей діяльності, знань, мистецтва. Відчувала це і Ольга, а тому невпинно боролася за звільнення від будь-якої залежності. Вона активно бере участь в так званому феміністському русі, що торкнулася чимало наболілих питань у середовищі передової інтелігенції; стає однією з ініціаторок створення «Товариства руських жінок на Буковині».

Завдяки самоосвіті, постійному самовдосконаленню Кобилянська ознайомила з визначними явищами європейської культури. Захоплювалася творами з соціології, політології та філософськими трактатами. Шукала себе в музиці (грала на фортепіано, цитрі, дрімбі), непогано малювала і грала в театрі. Хотіла навіть стати професійною актрисою, але віддала перевагу літературі.

Першими критиками й порадиниками молодій письменниці були редактори віденських німецьких газет і журналів, куди надсилала свої твори молода авторка, адже писала німецькою мовою, правда, ще без чіткого уявлення про те, що значить слово «література» («Гортензія» (1880), «Доля чи воля?», «Привид» - початок 1880-х). А ось оповідання «Вона вийшла заміж» (1886), стало основою для більш пізньої повісті «Людина» (1892), з якої і починається Ольга Кобилянська як українська письменниця, видатний майстер художньої прози.

У творчості Ольга знаходила розраду. Через хворобу матері їй треба було займатися господарськими справами і наглядати за молодшими братами. «Я не маю ніякого бажання до хатньої роботи, бо вона мені не дає задоволення, — пише вона в щоденнику. — В моєму серці нема жодного сонячного промінчика, душа вкрита хмарами. Я хвора на тяжку хворобу, мене можевилікувати жваве духовне життя, а де його тут взяти?».

Новий і сприятливий світ для творчої праці відкривається Ользі у 1891 році, коли сім'я оселилася в Чернівцях. Вона входить у коло прогресивної інтелігенції, глибше знайомиться з українським літературним життям. Під впливом письменниці й діячки жіночого руху Наталії Кобринської, першої української жінки-лікарки в Австро-Угорщині Софії Окуневської (прообраз героїні твору «Доля чи воля?»), художниці Августи Кохановської (ілюструвала новели письменниці «Некультурна», «Природа», «Битва», «Під голим небом») - Кобилянська почала писати рідною мовою.

Переробляє німецьку повість «Вона вийшла заміж» і під заголовком «Людина» друкує її в «Зорі» (1894). Головна героїня - українська жінка-інтелігентка нового типу: начитана, ерудована, романтична, яка не хоче підкорятися умовам життя провінційного

містечка, прагне до свободи й незалежності. Тема сильної духом жінки продовжується в повісті «Царівна» (1895).

Життя інтелігенції письменниці торкається у новелах «Аристократка» (1896), «Impromptu phantasic», «Valse melancolique» (1898), «Ніоба» (1905), «Через кладку», «За ситуаціями» (1913), «Апостол черні» (1926). Коли авторку запитали про провідну думку новели «Valse melancolique», вона, дивуючись, відповіла: «А чи ви маєте її, коли переживаєте настрій, який не дає вам спокою, викликає прагнення здійснити велику мрію, кличе вас кудись так сильно, що ви не можете навіть передати цього поклику?..»

Тонко відчуваючи красу природи, Кобилянська створила майстерні зразки пейзажної лірики, навіяні красою Карпатських гір. У німецько-й україномовному варіантах відоме оповідання «Природа» (1895), написане на основі вражень від виходів у гори.

Письменниця шукала гармонію між людиною і природою, розглядала останню як одне з джерел духовного збагачення людини. Саме тому їй так боляче вражало порушення цієї гармонії, варварське ставлення до природи, що відтворено в новелі «Битва» (1896). Тут ліс переростає в живу істоту, здатну відчувати красу, яку дарує життя, біль і страждання, які приносить смерть. «Битва» справедливо вважається перлиною лірики в прозі, одним з найкращих зразків цього жанру у всесвітньому письменстві.

Допитливим оком художника Ольга Юліанівна бачила людську красу, світ переживань та емоцій простих людей. Часто проживаючи в с. Димка, Кобилянська черпала там своє творче натхнення, чимало жителів цього села стали прототипами її творів.

Письменниця любила їздити в поле, коли пахло скошеним сіном, медом, вслухуватися до розколиханого колосся, до співу коси, на повні груди вдихати запах свіжоскошеної стерні. Обов'язково під'їжджала до дівчат, які при жнивях чи в'язанні снопів виводили інколи веселі, а частіше сумні, сповнені туги пісні. «Ледве переступивши поріг молодості, вони вже на грані старості, завчасно в'януть, наче квіти без сонця та води», - говорила не раз письменниця. Вона любила селян тією любов'ю, якою люблять вони землю. В розмові з селянами О.Кобилянська вливала в їх знедолені душі надію на краще життя. Вони вірили письменниці, як дитина вірить матері, і прощалися з нею з піднесеним настроєм.

Глибоко правдиві картини з життя села Кобилянська відтворила в новелах «Банк рустикальний», «На полях», «У св. Івана», «Час», «Некультурна» (1896). Параска з «Некультурної» не здійснила ніякого особливого подвигу, але своєю моральною красою, цільністю натури зуміла подолати трясовину буденщини.

Подією в українському літературному житті стала повість «Земля» (1902). Багато повістей і романів французьких, російських, польських письменників, попередників Кобилянської в українській літературі написано про селянство, де хлібороб висловлював свої болі й сподівання. Та тільки в «Землі» було всебічно розкрито характер самого процесу мислення хлібороба, тільки в цьому творі вперше було висвітлене його нелегке життя в триєдиному вимірі — соціальному, національному й психологічному.

«Факти, що змусили мене написати «Землю», правдиві. Персонажі майже всі до одного також з життя взяті. Я просто фізично страждала під враженням від тих фактів і коли писала, ох, як хвилями ридала!..» - згадувала письменниця. Жах трагедії (братовбивство) вражає насамперед тому, що сталася вона в родині добрих, працьовитих, порядних господарів.

«Я просто зачарований Вашою повістю — все, і природа, і люди, і психологія їх — все це робить таке сильне вражіння, все це виявляє таку свіжість і силу таланту, що, од серця дякуючи Вам за пережиті емоції, я радів за нашу літературу» (М. Коцюбинський).

Побувавши на виставі драми М. Старицького «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці», Кобилянська захопилася глибоким психологізмом однойменної пісні, що була покладена в основу твору. Мотив і образність пісні легендарної Марусі Чурай наштовхнули її на створення повісті «В неділю рано зілля копала» (1909). Вражена твором, Христя Алчевська захоплено написала Кобилянській: «...Ваш Гриць з повісті «В неділю рано...» - чарує душу. Є в цьому творові щось південне і барвне, і се — одна з кращих Ваших речей. Пишіть для людей, Ольгуню, й далі, щоб красою ошляхечувати нам душу; се так потрібно буває в житті!..».

До літературної спадщини Ольги Кобилянської належать твори різного жанру: новели й оповідання, повісті, поезії в прозі, романи. Різноманітна і їхня тематика: абстрактно-символічні теми («Акорди», «Хрест», «Місяць»); трагедія війни («Лист засудженого вояка до своєї жінки», «Назустріч долі», «Юда» - 1917, «Сніться» (1922), «Зійшов з розуму» (1923); містичні («Лісова мати» (1917), «Василка» (1922), «Вовчиха» (1923), «Огривай, сонце...» (1927), «Пресвятая Богородице, помилуй нас!» (1928), «Не смійтесь» (1933).

Дуже багато в житті Ольги Кобилянської значила дружба з Лесею Українкою. Вони познайомилися по листуванню через М. Павлика в 1899 році. У травні Леся Українка надіслала Кобилянській перший лист, і з того часу аж до кінця життя автора «Лісової пісні» між подругами не припинялося листування. Вони ділилися літературними планами, розповідали одна одній про своє інтимне життя, підтримували дух і надію, зміцнювали віру в свої сили. Леся

Українка високо цінувала творчість Ольги Юліанівни, відчувала в її творах «гірську Верховину, широкий горизонт». Щиро запрошувала до себе в Гадяч, і Кобилянська, побувавши в Києві на археологічному з'їзді, відвідала подругу в Зеленім Гаю, звідки посилала рідним захоплені листи. А в 1901 році Леся Українка гостювала у Ольги Кобилянської в Чернівцях. «Хтось біленький і хтось чорненький» - так називали себе подруги.

«Зовні була О. Кобилянська звичайною людиною, середнього росту, одягалася не за модою, була до деякої міри консерватором в цьому відношенні. І завжди акуратно, гармонійно, скромно... Та не тільки в одязі виявлялася ця акуратність і точність. «Точність – це одна з ознак культури», - дорікала письменниця тим, що не дотримувались обіцяного слова. Незважаючи на похилий вік, на параліч, ходила О.Кобилянська прямо, рухи ті були неквапливі, зосереджені. Говорила м'яким, притишеним голосом...

Була доброю, безкорисною, лагідною, сильною і витривалою. З усіма була завжди ввічлива, думками чиста. Вона завжди вірила в краще майбутнє, ненавиділа брехню, відчувала кривду, як скрипаль струну, з палким співчуттям дивилася на страждання простої людини і ладна була віддати все, що могла, тим, що безвинно страждали. Вона переживала хвилюючі радісні хвилини, коли могла комусь допомогти» (Е. Панчук).

В Літературно-меморіальному музеї письменниці (м.Чернівці), який знаходиться в будинку, де Ольга Юліанівна жила з 1925 року, серед численних експонатів і особистих речей зберігається унікальний документ — щоденник (два загальні зошити, написані німецькою мовою), з якого постає вразлива і емоційна натура.

У її дівочих щоденниках за 1883–1891 роки багато чоловічих імен, про кого вона писала «люблю», але то була особлива любов, якої вона не вчилася за традиційною схемою (люблять для того, щоб вийти заміж). Її кохання - то щось, не запозичене нізвідки, а ніби знайдене в собі.

Десь, отак само, вона знайшла в собі й літературу: змалку вигадувала казки про польоти на фантастичних птахах. Пізніше, наче мимоволі, з'явилися перші оповідання. Ольга їх злякалася, бо не знала, що відбувається, й чому це відбувається саме з нею. Сховала написане й довго нікому не показувала. Її закоханості та перші літературні спроби мали однакові корені: і те, й інше здається чудовим гріхом, відбувається десь у душі, й ніби ні для кого назовні не призначене.

Дехто з обранців Ольги навіть не знав, що подобається їй. Кобилянська часто заміняла слово «Любов» словом «Природа». А від природи марно чекати взаємності. Тому часто любовні історії в

щоденнику письменниці закінчувалися записом: «Все добре — так, як не буває, а отже, й не повинно бути».

Вона любила коней і їздила верхи краще за чоловіків: висока тонка дівчина в зеленій амазонці (в музеї можна побачити цю зелену амазонку, в якій юна дівчина літала на коні повз своїх кавалерів). Якось Ольга писала, що їй в літературі хочеться зробити щось, подібне до скаженого польоту на дикому коні.

В юності їй приснився високий сильний чоловік, обличчя якого не було видно. Вона шукала цього чоловіка в житті. Звідси великий список у щоденниках. Мужчину, якого шукала, умовно називала «Той, котрий». Утім, женихи, навіть сильні, побоювалися її, бо не могли зрозуміти. Найбільшим коханням письменниці був Осип Маковей (на думку онука Ольги Юліанівни О. Панчука) - один із перших редакторів і критиків її творів. Та мабуть він її по справжньому не любив, а захоплювався лише як письменницею: «...Ніхто або мало хто розуміє ту вашу наскрізь поетичну, глибоку і чесну душу так, як я. Зі становиська літературного критика б'ю поклони перед Вами...» (О. Маковей). Кобилянська так і не вийшла заміж. Єдиною розрадою в особистому житті була прийомна донька (і одночасно племінниця) Галина-Олена (по чоловікові Панчук).

Ольга Кобилянська володіла високими моральними якостями, моральним багатством, була, так би мовити, школою моралі.

Вона ніколи не говорила про себе як про письменницю, славу свою несла з скромністю, властивою талановитим людям.

«Пишна троянда в саду української літератури» - так образно визначив Михайло Старицький місце Кобилянської в літературному процесі. Дослідники вважають її реформатором української прози, проникливим художником слова, майстром пейзажу, тонким знавцем людської душі, виразницею ідейних поривів передової інтелігенції, дум і прагнень трудового селянства.

Любов і шана визначають ставлення наших сучасників до спадщини «гірської орлиці». Проза Кобилянської і сьогодні зберігає свою естетичну цінність, бо відкривається читачеві під пером письменниці глибока таємниця людської душі. Завдяки цьому твори, засновані на українському національному матеріалі, піднесли загальнолюдські цінності. А це ті якості мистецьких витворів, які переживають свого автора надовго, може, й навечно входять у всесвітню художню скарбницю.

Твори Ольги Кобилянської:

1. Кобилянська, О.Ю. Апостол черні: повість / О.Ю. Кобилянська; вступ. слово Є.Г. Куртяка, худож. оформл. Б.Р. Пікулицького. – Львів: Каменяр, 1994. – 243 с. – (Знамениті письменники).
2. Кобилянська, Ольга. Аристократка: оповідання, повісті / Ольга Кобилянська. – К.: Основи, 2001. – 699 с. – (Аристократи духу).
3. Кобилянська, Ольга. В неділю рано зілля копала...: для ст. шк. віку / Ольга Кобилянська; передм. О. Шевченко. – К.: Школа, 2009. – 448 с. – (Бібліотека шкільної класики).
4. Кобилянська, О.Ю. Вибрані твори: повість, оповідання / О.Ю. Кобилянська; упоряд., вступ. ст. Ю.Б. Кузнецова. – К.: ІНТЕЛЕКТ-АРТ, 2008. – 432 с.: іл. – (Класики української літератури).
5. Кобилянська, О.Ю. Земля: повість, оповідання / О.Ю. Кобилянська; худож.-оформлювач А.С. Ленчик. – Харків: Фоліо, 2006. – 351 с. – (Укр. класика).
6. Кобилянська, О.Ю. Людина: повісті / О. Кобилянська; худож.-оформлювачі Б.П. Бублик, В.А. Мурликін. – Харків: Фоліо, 2008. – 284 с. – (Укр. класика).
7. Кобилянська, О.Ю. Слова зворушеного серця: щоденники, автобіографії, листи, статті та спогади / О.Ю. Кобилянська; упоряд., вступ. ст. Ф.П. Погребенника. – К.: Дніпро, 1982. – 359 с.: іл.
8. Кобилянська, О.Ю. Царівна: повість / О. Кобилянська. – К.: Гамазин, 2008. – 400 с. – (А+В).

Про життя та творчість письменниці:

1. Бабишкін, О. Ольга Кобилянська: нарис про життя і творчість / О. Бабишкін. – Львів: Книжк.-журн. вид-во, 1963. – 191 с.
2. Вознюк, В.О. Про Ольгу Кобилянську: Нові матеріали. Роздуми. Знахідки / В.О. Вознюк. – К.: Дніпро, 1983. – 183 с.

3. Врублевська, В.В. Шарітка з рунгу: біографічний роман про Ольгу Кобилянську / В.В. Врублевська. – К.: Академія, 2007. – 512 с. – (Автографи часу)
4. Грицай, М.С. Українська література: підручник / М.С. Грицай, В.Я. Неділько, І.О. Ладоня; за ред. М.С. Грицай. – К.: Вища шк., 1985. – С.146-152.
5. Леся Українка. Списателі-русини на Буковині: [Про Ольгу Кобилянську] // Українські дожовтневі письменники: зб. літ-критич. матеріалів / Упоряд.: В.Ф. Шевченко (керівник колективу), М.П. Тараненко, Л.Я. Дергаль та ін. – К.: Рад. школа, 1985. – С. 268-270.
6. Лещенко, М.П. Ольга Кобилянська / М.П. Лещенко // Українські дожовтневі письменники: зб. літ-критич. матеріалів / Упоряд.: В.Ф. Шевченко (керівник колективу), М.П. Тараненко, Л.Я. Дергаль та ін. – К.: Рад. школа, 1985. – С. 272-273.
7. Ольга Кобилянська (1863 – 1942) // Історія української літератури. Кінець ХІХ – початок ХХ століття. Вид. друге, доповн. і переробл. / За ред. : Н.Й. Жук, В.М. Лесина, С.М. Шаховського. – К.: Вища школа, 1978. – С. 242-267.
8. Ольга Кобилянська (1863 – 1942) // Історія української літератури кінця ХІХ – початку ХХ століття: підручник / За ред. П.П. Хропка. – К.: Вища шк., 1991. – С. 291-332.
9. Панчук, Ельпидефор. Фрагменти із спогадів про Ольгу Кобилянську / Е. Панчук // Ольга Кобилянська в критиці та спогадах / Упоряд.: Ф.П. Погребенника, О.К. Коваленко, Е.М. Канчука, В.Я. Піскалової; вступ. ст. Ф.П. Погребенника. – К.: Держ. вид-во худож. літ., 1963. – С. 381-401.
10. Томащук, Н.О. Ольга Кобилянська / Н.О. Томащук // Українські дожовтневі письменники: зб. літ-критич. матеріалів / Упоряд.: В.Ф. Шевченко (керівник колективу), М.П. Тараненко, Л.Я. Дергаль та ін. – К.: Рад. школа, 1985. – С. 270-272.
11. Вишневіська, М. Життя і рампа Ольги Кобилянської [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://dt.ua/SOCIETY/zhittya_i_rampa_olgi_kobilyanskoyi-99258.html. – Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 25.07.2012.

12. Жежера, В. Ольга Кобилянська. Її побоювалися женихи і таємна поліція [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/article1/1619.html>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 25.07.2012.
13. Кобилянська та музика [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/article/409.html>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 25.07.2012.
14. Ольга Кобилянська [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://ukrainian-nation.org.ua/literatura/vidomi-literatory/814-olga-kobyljanska>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 25.07.2012.
15. Ольга Кобилянська (1863-1942) [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-b4d1633eee88>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 25.07.2012.
16. Ольга Кобилянська: Літературний портрет [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.oblosvita.kiev.ua/3325/olga-kobilyanska-literaturnij-portret/>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 25.07.2012.
17. Ольга Кобилянська - царівна української літератури [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/article/124.html>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 25.07.2012.
18. Поліщук, Т. Ольга Кобилянська: відома і незнайома [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/53394/>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 25.07.2012.

Великий просвітник

Борис Дмитрович Грінченко

150 років від дня народження

(09.12.1863 – 06.05.1910)

«...Я йшов туди, де розум посилав...»

Б. Грінченко

Бувають люди, яких можемо назвати не тільки витворами, але й творцями свого часу. Вони ніколи не йдуть по лінії найменшого опору. «Ти ж керуй туди спокійно, Де горить мета твоя», — говорить один з найвиразніших представників такого типу людей - український письменник і громадянин Борис Дмитрович Грінченко. Його ім'я вимовлялося багатьма поколіннями людей і вимовляється нині з щирою повагою і глибокою пошаною. Хто ж він за переконаннями, покликанням, професією?

Народився Борис Дмитрович Грінченко 9 грудня 1863 року на хуторі Вільховий Яр на Харківщині (тепер Сумської області) у родині відставного офіцера із збіднілих дворян. Батько пишався родинними зв'язками з Г. Квіткою-Основ'яненком, знайомством із П. Гулаком-Артемівським. Водночас культивував у сім'ї великопанські звички, докоряючи синові за те, що той знався зі «свинопасами» і товаришував з «селюками». Добре знаючи українську мову, батько спілкувався нею з селянами, дома ж розмовляли тільки російською.

Але малий Борис змалку любляв слухати мелодичну, поетично-лагідну рідну мову. Грамоті він навчився в сім'ї і досить рано, років п'яти. З дитинства натхненно і багато читає, а в шість років зробив першу спробу написати власний твір.

Його естетичні смаки формували твори В. Скотта, Дж. Байрона, А. де Він'ї, Е. Еркмана-Шатріана, В. Гюго, М. Гоголя, О. Пушкіна, М. Некрасова, О. Кольцова.

В одинадцятирічному віці (1874) Борис вступив до Харківського реального училища. Навчаючись у третьому класі, він став свідком розмови, під час якої пролунали дуже прихильні слова про українську мову й Тараса Шевченка. Невдовзі «...дома знайшов «Кобзаря» у батька в скрині (якось випадком туди потрапив), прочитав його, і вражіння від цієї книги покрило всі вражіння, які досі мав од книг... Почав писати по-українському всячину: вірші, повісті, драми, навіть складав словар український, видавав для товаришів-школярів журнали по-великоруському й по-українському. Зазнавав за все те чимало глузування, а часом і кари» (Б. Грінченко).

Під час навчання юнак тяжіє до революційного народництва. За зв'язок із гуртком народників, читання й розповсюдження забороненої літератури 1879 року його заарештовують і виключають із п'ятого класу гімназії. Ця обставина мала сумні наслідки — заборона продовжувати освіту, постійний жандармський нагляд, підірване під час півторамісячного тюремного ув'язнення здоров'я.

На цьому навчання закінчилося: довелося іти заробляти на власний хліб. Якийсь час працюючи у казематі, Борис жив у сім'ї шевця. Навчившись шити чоботи, на заощаджені копійки від заробітку купував книжки і займався самоосвітою, завдяки якій він став народним учителем, склавши іспит у Харківському університеті.

Педагогічна діяльність (1881-1893) розпочинається в селах Харківщини, Сумщини, Катеринославщини. Це були внутрішньо багаті і насичені роки.

На Луганщині (тоді с. Олексіївка Катеринославської губернії) відома просвітелька Христина Данилівна Алчевська відкрила народну школу і розшукувала справжніх ентузіастів освіти. У Харкові їй порадили запросити Бориса Дмитровича.

Молодий Грінченко, разом з дружиною Марією Миколаївною, яка стала йому вірним другом і соратником у всіх справах, а згодом - письменницею і перекладачем (Марія Загірня), відправляється вчителювати.

Спочатку селяни з підозрою і недовір'ям приглядались до нового вчителя, несхожого до тих, які вже були у їхньому селі. Спершу їх найбільш дивувало, що вчитель і вчителька, які приїхали до них, розмовляють «по – мужицькому». Але повільно учні і їх батьки почали розуміти і вже не розпитували, чому він, пан, розмовляє так, як вони.

Борис Дмитрович страждав від того, що як педагог змушений був утілювати в життя русифікаторську політику царського уряду. Молодий учитель вирішив таємно викладати учням українську грамоту. У 1888 році він склав та розмалював буквар, за яким навчав. У наступному (1889) Грінченко створив ще один рукописний підручник - першу після букваря книжку для читання «Рідне слово».

Проте ці підручники не були єдиними саморобними книжками у спеціальній бібліотечці, яку збирав учитель для школярів. Оскільки українських дитячих книжок бракувало, він у такий же спосіб «випускав» свої переклади та оригінальні твори, складав збірнички творів інших письменників. Так з'явився на світ, зокрема, журнал «Квітка», в якому вміщувалися оповідання, вірші, загадки й невеликі статті науково-популярного характеру. Номери часопису, надзвичайно старанно, розбірливо написані, густо оздоблені малюнками й візерунками, справляли сильне враження на маленьких читачів.

Зрозуміло, вся ця «видавнича» робота трималася у великій таємниці. Обставини ускладнювалися тим, що Борис Дмитрович після ув'язнення ще в юнацькі роки перебував під постійним наглядом поліції. Тому навчання було організовано таким чином. У школі учні працювали з офіційно визнаними підручниками й усі письмові роботи виконували російською мовою. Але необхідні пояснення вчитель робив українською, а час від часу, як нагорода за виконані поза уроками обов'язкові письмові завдання, в класі проводилося колективне читання українських книжок. Крім того, діти декламували вивчені вдома українські вірші і слухали лекції країнознавства. Вдома вони писали рідною мовою вірші, оповідання (учні «видавали» рукописний журнал «Думка»), а також обов'язкові рецензії на прочитані книжки.

В результаті навчання, згадувала Марія Грінченко, учні знали, що «єсть Україна і Московщина, що єсть мови українська та московська, а не панська й мужицька..., хоч і не вкраїнська була школа в Олексіївці, та все ж, вивчившись школярі в їй, знали, що вони українці, знали історію і географію України, знали про всіх видатних письменників... І свої знання уміли висловити путящою українською мовою».

За короткий час ця школа стала найкращою в повіті. Тут Грінченко проявив себе як педагог - новатор, досвід якого і до наших днів не втратив своєї актуальності, тут ним написано близько двохсот творів.

Борису Грінченку було тільки 23 роки, але вже тоді, зовсім молодий, без університетської освіти, він був своєрідним епіцентром громадської думки й потужним генератором української ідеї на теренах зрусифікованої України. До нього на село йшли листи видатних діячів української культури, з молодим педагогом шукають зустрічі, щоб порадитись з питань відродження національної школи. Його перші публікації жваво обговорювалися у студентському середовищі Харкова, Києва та Львова.

Результатом більш як десятирічного досвіду освітньої діяльності (1881—1893), глибокого вивчення історії педагогіки стали дослідження Бориса Дмитровича «Яка тепер народна школа на Вкраїні» (1896), «На беспросветном пути. Об украинской школе» (1905), «Народні вчителі і українська школа» (1906). Грінченко — автор «Української граматики до науки читання й писання» (1907) з азбукою, читанкою, прописами і зверненням «До вчителів»; «Рідного слова» (1912) — першої книжки для читання в школі українською мовою, яку він написав разом із дружиною. Ці підручники неодноразово перевидавалися й до сьогодні не втратили своєї цінності, як і взагалі педагогічні погляди Грінченка — палкого прихильника освіти, поборника викладання рідною мовою.

Педагогічна, літературна, наукова та громадська діяльність Бориса Дмитровича на Луганщині має всеукраїнське значення. Можна з впевненістю сказати, що саме тут він сформувався як письменник.

Грінченко - автор близько 50 оповідань («Чудова дівчина», 1884; «Сама, зовсім сама», 1885; «Олеся», 1890; «Украла», 1891; «Дзвоник», 1897 та ін.), повістей («Соняшний промінь», 1890; «На розпутті», 1891; «Серед темної ночі», 1900; «Під тихими вербами», 1901), збірок поезії («Пісні Василя Чайченка», 1884; «Під сільською стріхою», 1886; «Під хмарним небом», 1893 тощо). Історичній темі присвячені драми: «Серед бурі» (1897), «Степовий гість» (1897), «Ясні зорі» (1884—1900). Багато перекладав західноєвропейських письменників (Гете, Гейне, Міллера, Гюго, Франса, Дефо та ін.), російських - Пушкіна, Кольцова, Плещеева, Майкова, Полянського тощо.

Його різножанрові твори, підписані або власним прізвищем, або псевдонімами - П.Вартовий, Василь Чайченко, Б.Вільхівський, Іван Перекотиполе, регулярно друкуються в журналах та альманахах, причому, в галичанських виданнях, бо в російській Україні слово українське було заборонене.

В той час у Луганську не було такого середовища серед інтелігенції, де б можна було знайти спільне за інтересами товариство.

Друзі з Чернігова (Володимир Самійленко, Михайло Коцюбинський) були зацікавлені переїздом до них Грінченка і допомогли згодом влаштуватися у Чернігівському музеї української старожитності завзятого колекціонера Василя Тарновського. Музей на той час був одним з найбагатших зібрань з історії, мистецтва, літератури, етнографії та археологічних знахідок в Україні. Тут були особисті речі, рукописи й малюнки Тараса Шевченка, шабля Богдана Хмельницького та інші цінні реліквії. Борис Грінченко з властивою йому працьовитістю взявся за діло. Багато довелось їздити по Україні і розшукувати нові невідомі експонати. У 1900 році склав і видав великий том «Каталога музею українских древностей».

У 1894 році Борис Дмитрович організував єдине на той час у Російській імперії видавництво дешевих українських книжок для народного читання. Аби здешевити видавничий процес, подружжя безкоштовно переписувало та редагувало рукописи, правило коректуру, а також виконувало всі адміністративні функції. Завдяки їхній праці побачили світ майже 50 назв книжок загальним тиражем (неймовірно великим для того часу) 200 тисяч примірників. Серед них твори Павла Грабовського, Євгена Гребінки, Михайла Коцюбинського, Юрія Федьковича, Тараса Шевченка, а також самого Бориса Дмитровича та його дружини. І це в умовах жорстокої заборони на видання українських книжок.

Перебуваючи в Чернігові, він також брав активну участь у нелегальній «Чернігівській громаді», програма якої мала на меті протидію самодержавству. На ухвалу громади Грінченко пише брошуру «Нарід у неволі» (1895), де звертається із закликом до європейської громадськості не підтримувати колонізаторську політику самодержавної Росії щодо України.

Палка любов до рідної землі, до свого народу змушувала Грінченка «силуватися знаходити іскру світу там, де, здавалось, була сама темрява». Письменника називали «голосом совісті українства», який дуже виділявся своїм «болісно загостреним чуттям національної і соціальної кривди».

Він всіляко висміював псевдопатріотів, що обмежувалися гаслами та деклараціями, страхалися важкої й невдячної роботи, відповідальності, ризику для кар'єри та життя. Красномовним є вірш «Землякам, що раз на рік збираються на Шевченкові роковини співати гімн» (1898):

«Ще не вмерла Україна,
Але може вмерти:
Ви самі її, ледачі,
Ведете до смерті!
Не хваліться, що живе ще
Наша воля й слава:
Зрада їх давно стоптала,
Продала, лукава...
Не пишайте ж у співах
Ви козацьким родом:
Ви раби, хоча й пани ви
Над своїм народом...».

З того часу, як на 14-му році життя «Кобзар» Тараса Шевченка зробив із нього «українського націонала», юний Борис починає записувати все українське, що чує навколо себе: пісні, казки, легенди, перекази, прислів'я, приказки і навіть окремі слова. До кожного запису він не лінувався додавати, від кого почув українське слово, в яких умовах це відбувалося.

Працюючи як фольклорист, Борис Грінченко дедалі більше впевнюється в тому, що частина людей живе в рідному краю, як чужі, бо не знає ні мови, ні культури, ні почувань власного народу. Причину такого відчуження він вбачав, найперше, у тому, що суспільство недооцінює значення рідної мови для освіти. Ще будучи вчителем, Борис Дмитрович давав завдання учням: записувати народну творчість своєї місцевості. Не дивно, що багато його учнів стали активними збирачами усної словесності.

Усе, що зібрав сам, що записали і доправили йому інші, Борис Грінченко упорядкував і видав: «Етнографічні матеріали, зібрані в Чернігівській і сусідніх з нею губерніях» у трьох томах (1895—1899), «З вуст народу» (1900), «Література українського фольклору (1777—1900)» (1901). Поява книг викликала захоплені відгуки багатьох любителів українства.

Є у Бориса Дмитровича чудова книжка - «Перед широким світом» (1907), в основу якої лягли праці письменника щодо вивчення запитів та інтересів читачів: «Шевченків «Кобзар» на селі», «Історичні книги на селі», «Кулішеві твори і сільські читачі» (ще працюючи в школі, він організував позашкільне читання книг серед малописьменних і неписьменних селян, збирав відгуки на твори української літератури). «Нам доводилось і давати читачам книжки додому, і самим їх читати неписьменним і письменним слухачам... Говорили з ними про те, що вони читали або мали від них писані, сказав би, коротенькі рецензії на читані книжки...».

Грінченко з дружиною, вивчаючи читацькі запити, ознайомили слухачів із не менш як 200 творами, приблизно 50 українських, російських та зарубіжних письменників. Серед них твори Т.Шевченка, І.Франка, М.Старицького, П.Мирного, І.Нечуя-Левицького, М.Кропивницького, М.Гоголя, Софокла, Мольєра, Шекспіра, Міллера тощо.

У книзі «Перед широким світом» письменник дає розгорнуту характеристику читацьких уподобань: найбільше сільських читачів цікавили реалістично-побутові (Г. Квітка-Основ'яненко, І.Нечуй-Левицький, І.Франко) та історичні (П.Куліш, М.Костомаров, М.Гоголь) повісті. «Серйозну драму й комедію також вислухувано з інтересом: з віршем писаних творів більше цікавили епічні речі і зовсім не інтересувала або дуже мало – лірика». Головний висновок, який робить Грінченко за підсумками своїх розвідок, полягає в тому, що «народові треба давати читати все те, що читає інтелігенція».

На початку ХХ століття редакція журналу «Киевская старина» задумала видати словник української мови. Матеріали для словника почав збирати ще в середині ХІХ століття Пантелеймон Куліш. У 1864 році їх передали гурткові київських літераторів, а ще пізніше вони потрапили до редакції часопису.

Борису Дмитровичу запропонували взяти участь у створенні словника і сім'я Грінченків відгукнулася на запрошення. Грінченко здійснив (за допомогою дружини) титанічну працю: впорядкував, відредагував та значно доповнив (на 19 тисяч слів) переданий редакцією лексичний матеріал. Чотири томи «Словаря української мови» виходили в Києві впродовж 1907-1909 років. Вони містили близько 68 тисяч реєстрованих українських слів з перекладом їх

російською мовою і з відповідним українським ілюстративним матеріалом із найрізноманітніших джерел - фольклорних та етнографічних збірок, літературних творів, словників, розмовної народної мови - з усієї території України. На той час це було найбільше зібрання лексичних фондів української мови. Рукопис дістав досить високу оцінку Російської імператорської Академії наук, яка, спираючись на глибокий його аналіз одним з найавторитетніших російських філологів визнала «Словарь...» «лучшим малорусским словарем сравнительно со всеми до сих пор вышедшими» і присудила йому премію Миколи Костомарова.

Запроваджену в словнику орфографічну систему було покладено в основу правописного кодексу української мови. Саме на цій лексикографічній праці ґрунтувалися перші прийняті в радянський час «Найголовніші правила українського правопису» (1921), які були ухвалені Українською академією наук.

Під час перебування у Києві, Борис Грінченко не тільки працював над словником, а й займався громадською діяльністю. В 1905-1907 роках його діяльність здебільшого зосередилася навколо організації української преси (газета «Громадська думка», журнал «Нова громада») і товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка.

Борис Дмитрович очолював «Просвіту» з часу її створення (1906) до 19 травня 1909 року. Зазначимо, членами цього товариства, яке ставило собі за мету допомагати розвитку української культури й передусім - просвіті українського народу його рідною мовою, працюючи в Києві і в Київській губернії, були й такі відомі діячі, як Д. І. Дорошенко, В. Ф. Дурдуківський, С.О. Єфремов, О.П. Косач, О.А. Кошиць, А.Ю. Кримський, В.П. Науменко, І. І. Огієнко, С.Ф. Русова, Л.М. Сгарицька-Черняхівська, К.Г. Стеценко, І.М. Стещенко та ін., тобто фактично весь цвіт київської української інтелігенції початку ХХ століття.

Водночас Борис Дмитрович був головою однієї з чотирьох комісій «Просвіти» - видавничої (функціонували ще бібліотечна, шкільно-лекційна та артистична комісії). Незважаючи на труднощі, побачили світ 36 загальнодоступних видань: художні та науково-популярні праці Михайла Драгоманова, Івана Франка, Миколи Костомарова, Сергія Єфремова, Данила Мордовця, самого Грінченка, зокрема його брошури «Про грім та блискавку» (1907), «Братства і просвітна справа на Вкраїні за польського панування до Б. Хмельницького» (1907), «Про пустині» (1908) тощо.

Крім того, видавалася література практичного, утилітарного характеру, яка навчала, наприклад, як раціонально годувати худобу, позбутися ярів і пісків, правильно поводитися в разі нещасного випадку, проводила антиалкогольну пропаганду тощо. Ці книжки

були покликані сприяти самоосвіті малозабезпечених прошарків населення. Як писали самі члени товариства, вони прагнули створити «бібліотеку, яка б задовольняла перші найпекучіші потреби в просвіті нашого народу, була б першим кругом знань, який дав би змогу перейти до другого». Усього за час існування організації (а її діяльність з 10 квітня 1910 року була заборонена рішенням Губернського Присутствія як небезпечна для панівного ладу) просвітяни видали 173 760 примірників дешевих книжок.

Наприкінці 20-х - на початку 30-х років ХХ століття освітня діяльність Бориса Дмитровича Грінченка в Радянському Союзі стала об'єктом гострої критики. Зокрема його почали несправедливо звинувачувати в пристосовництві та називати «ідеологом войовничого, зоологічного націоналізму». Тривалий час ім'я цього діяча якщо й згадувалося, то здебільшого в негативному плані. Його реабілітація почалася наприкінці 50-х - на початку 60-х років, коли робилися перші кроки до відновлення історичної правди після ХХ з'їзду КПРС. Знаковою подією в процесі повернення спадщини Грінченка стало перевидання «Словаря української мови» в 1958-1959 роках.

Борис Грінченко увійшов в історію, культуру, літературу України як оборонець її надбань, інтересів, європейської перспективи розвитку. У нього і літературний псевдонім був промовистий, символічний — «Вартовий» — той, хто стоїть на сторожі, оберігає, охороняє.

Він прожив лише 46 років, але його літературна, наукова та педагогічна спадщина вражає своїм колосальним обсягом, і своєю фундаментальністю. Поет, прозаїк, драматург, публіцист, лексикограф, етнограф-фольклорист, мовознавець, педагог, перекладач, журналіст, видавець, голова київської «Просвіти», засновник першої публічної бібліотеки в Києві — всюди Грінченко залишив глибокий слід.

Мабуть, найвлучніше сказав про нього письменник Микола Чернявський: «Більше працював, ніж жив». А Михайло Коцюбинський висловив пророчу річ: «Його велика праця, його велика любов до народу не загинуть ніколи, і в них він ще довго житиме серед вдячних нащадків...»

Про життя і творчість Бориса Грінченка:

1. Борис Грінченко (1863-1910): [Біографія, вірші] // Світанок Вітчизни. Українська література кінця ХІХ – початку ХХ ст.: навчальний посібник / Упоряд.: А.А. Чічановський. – К.: Грамота, 2001. – С. 491-506. – (Шкільна бібліотека).

2. Борис Грінченко (1863-1910): [Біографія, вірші, байки, оповідання] // Рідне слово. Українська дитяча література: хрестоматія. У 2 кн. Кн. 1 / Упоряд.: З.Д. Варавкіна, А.І. Мовчун, М.Ф. Черній. – К.: Либідь, 1999. – С. 293-326.
3. Борис Грінченко // Історія української літератури: література 70-90-х років ХІХ ст. У 8-ми т. Т. 4. Кн. 2 / О.Є. Засенко, Н.Л.Калениченко, О.Ф. Ставицький, Л.Ф. Стеценко; відп. ред. О.Є. Масенко. - К.: Наукова думка, 1969. – С. 34-47.
4. Борис Грінченко (1863-1910) // Історія української літератури другої половини ХІХ ст. Вид. 2-е / За ред.: В.М. Поважної, М.С. Грицяя. – К.: Вища школа, 1986. – С. 192-202; 233-239.
5. Голобородько, Я. Інтелектуал, письменник, науковець: життя й аспекти творчої діяльності Бориса Грінченка / Я. Голобородько // Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. - № 10. – С. 4-7.
6. Качкан, В.А. «Прийде сівач – і запишніють сходи» (над життєвим подвигом Бориса Грінченка) // Качкан В.А. Українське народознавство в іменах: У 2-х частинах. Част. 1 / В.А. Качкан; за ред.: А.З. Москаленка. – К.: Либідь, 1994. – С. 178-187.
7. Матвійчук, О.Є. Невідомий Б.Д. Грінченко: бібліотекознавець, бібліограф, редактор, видавець / О.Є. Матвійчук // Шкільна бібліотека. – 2008. - № 5. – С. 42-46.
8. Мовчун, А. Борис Грінченко: феномен великого трударя / А. Мовчун // Дивослово. – 2010. - № 5. – С. 44-49.
9. Поліщук, Я. Культурницька місія Бориса Грінченка / Я. Поліщук // Дивослово. – 2007. - № 7. – С. 45-48.
10. Пультер, С. Невтомний трудівник освітянської ниви: [Борис Грінченко] / С. Пультер // Українська література в загальноосвітній школі. – 2010. - № 6. – С. 10-12.
11. Уманська, Т.О. Літературно-мистецький альманах «Промінь добра». Присвячено Борису Дмитровичу Грінченку / Т.О. Уманська // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2009. - № 24 (серпень). – С. 25-29.

12. Біографія Б. Д. Грінченка [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.library.edu-ua.net/id/1012/>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 06.07.2012.
13. Біографія Бориса Грінченка [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://ipsp.kmpu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1778:2010-05-27-11-48-53&catid=387:2009-11-30-10-01-52&Itemid=1365. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 06.07.2012.
14. Біографія: Борис Грінченко (1863-1910): письменник, вчений, публіцист, громадський діяч [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.parta.com.ua/ukr/stories/writers/11/>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 06.07.2012.
15. Борис Грінченко (1863-1910) [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/article/259.html/>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 06.07.2012.
16. Грінченко Борис Дмитрович [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Борис_Грінченко. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 06.07.2012.
17. Єфремов, С. Грінченко Борис. Біографія [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://library.iv-fr.net/2007/11/07/grnchenko_boris_bografja.html. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 06.07.2012.
18. Історія української літератури ХІХ ст. Борис Грінченко (1863 — 1910) [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://www.ukrlit.vn.ua/info/history_xix/30.html/. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 06.07.2012.

Життя у музиці

Георгій Іларіонович Майборода

100 років від дня народження

(01.12.1913 – 06.12.1992)

Колись давно запорозький козак Пелех заснував хутір на Полтавщині - Пелехівщина називається. Тут 1 грудня 1913 року побачив світ видатний український композитор Георгій Іларіонович Майборода, який разом із своїм братом Платоном Іларіоновичем (широковідомим композитором-піснярем) прославили українську музику на весь світ.

Багато пелехівців вели свої роди від запорожців. Гордилися своїм запорозьким минулим і сім'ї Майбородів та Кухаренків (дівоче прізвище матері). Уяву малого Гришка захоплювали розповіді батька та діда про козаків, про прадіда – чумака Федора Майбороду, який так добре співав народні пісні, що його пам'ятали і через три покоління. Батько майбутніх композиторів Іларіон теж мав хист до музики — грав на гітарі, мандоліні, скрипці, бандурі. Мати Одарка співала в церковному хорі.

Музичні здібності виявилися у Георгія досить рано, бо вдома часто співали пісень, звучала музика. Майбороди (батько зі своїми братами) створили родинний оркестр. Музична атмосфера не могла не захопити дітей. Георгій з Платоном у сімейному оркестрі грали польки, марші, українські народні пісні. Нерідко хлопці об'єднувалися в інструментальний дует (Георгій – мандолина, Платон – балалайка), в репертуарі якого - «Слов'янський танець» Дворжака, «Чардаш» Монті та інші твори.

Дитинство і юнацькі роки майбутнього композитора припали на тяжкий час – перша світова війна, жовтневі події, громадянська війна, розруха, голод... Однак сім'я вистояла.

Навчання Георгій почав спочатку в Пелехівщині, а згодом у сусідньому селі Горби. Поряд з Горбами – с. Гриньки, де народився і ріс основоположник української музичної класики Микола Лисенко. Тут, у школі, Георгію надзвичайно пощастило з учителем музики та співів – Іваном Олександровичем Гиренком, який намагався розкрити світ великої серйозної музики, прищепити йому любов до рідного мистецтва. Можна собі тільки уявити, як слухали діти розповіді Івана Гиренка про Лисенка! Виявляється, Лисенко тут жив, ходив цими ж місцями, любувався цими ж пейзажами. Вчитель помітив закоханого в музику хлопця і багато вільного часу присвячував заняттям з ним.

Після закінчення семирічки у 1928 році постало питання вибору професійного шляху. І молодий Майборода пішов за багатьма

мрійниками свого часу, адже молоді люди хотіли проявити себе на великих будівництвах (Дніпрогесу, Магнітки, Кузбасу). Три роки Георгій навчається в Кременчуцькому індустріальному технікумі, а з 1931-го працює техніком на Запорізькому алюмінієвому комбінаті (в 1932 році уже вся сім'я Майбороди переїхала до Запоріжжя).

Але музика, яка вабила все сильніше, завжди залишалася з ним. Більше того, життя в місті дає нові музичні враження, знайомство з музичними жанрами, про існування яких раніше доводилося лише чути.

Ще в Кременчуці Георгія вразила опера «Паяци» Руджеро Леонкавалло, яку привіз пересувний театр, і збудила в юнака бурю почуттів і роздумів. Наступне музичне «відкриття» – фортепіанні сонати Бетховена...

В Запоріжжі Майборода багато займається музичною самоосвітою, а своєрідною творчою лабораторією для майбутнього композитора стає невеликий оркестр. Весь вільний час Георгій проводив у клубі, де проходили регулярні репетиції оркестру і диригент Є. Ароцкер зацікавився юнаком, всіляко йому допомагав. Велика нотна бібліотека Ароцкера, розмови з ним про симфонічний оркестр і специфіку симфонічного звучання – все це стимулювало Георгія до навчання, до оволодіння майстерністю музиканта. Якось молодий музикант наважився оркеструвати «Японську сюїту» Йосітомо, яку виконав оркестр Ароцкера.

Майборода був ще активним учасником запорізької самодіяльної хорової капели «Дніпрельстан», очолюваної композитором Леонідом Усачовим: Георгій співав у хорі (тенор), допомагав Усачову оркеструвати фрагменти опер, які своїми силами ставила капела («Евгеній Онегин» Чайковського, «Русалка» Даргомизького). Серед перших досвідів були фортепіанні твори, романси, скрипковий концерт, симфонія, обробки народних пісень.

У двадцятирічного Георгія була ще одна пристрасть – літературна: він писав вірші та літературно-критичні статті. Все це, звичайно, писалось «для себе», але про його літературні спроби дізналися в редакції газети «Червоне Запоріжжя» і запропонували стати штатним кореспондентом.

Нова робота збагатила духовний світ Майбороди, проте головні помисли все ж належали музиці. Він розуміє, щоб стати справжнім композитором, потрібно серйозно вчитися. Якось, переглядаючи газети, Георгій побачив оголошення про черговий набір до Київської консерваторії. Не довго думаючи, зібрав свої твори і відправив до приймальної комісії. Згодом надійшов виклик на іспити, і Георгій поїхав до Києва. Починалася нова сторінка життя майбутнього композитора.

Спочатку його зараховують на четвертий курс музичного училища, а через рік він опиняється в стінах консерваторії, де навчається у класі видатного Левка Миколайовича Ревуцького, який виховав декілька поколінь українських композиторів.

Нелегко довелося Георгієві в студентському житті: не стало батька (на жаль, в 1938 році Іларіон Майборода був репресований і тільки в 1957-му реабілітований помертню), потрібно було не тільки себе утримувати, а й допомагати матері з братом. Але матеріальні труднощі - ніщо порівняно з відчуттям щастя, в якому знаходився композитор, - його мрія збувалася, він стає професійним композитором.

Всотуючи в себе все, що говорили на уроках Левко Ревуцький та Борис Лятошинський, Майборода одержимо працював. Уже в студентські роки пише симфонічні поеми «Лілея» (1939), Першу симфонію (1940), «Каменярі» (1941). За «Лілею» (в основу якої покладений вірш Тараса Шевченка – поетичну легенду про перетворення дівчини у квітку) студент III курсу Георгій Майборода отримує першу премію на Шевченківському конкурсі в консерваторії. Вона вийшла одразу на велику концертну естраду, завоювавши симпатії слухачів і привернула увагу музичної громадськості до молодого композитора. Її схвально сприйняли Дмитро Шостакович та інші видатні композитори.

Крім симфонічних творів студент Георгій Майборода написав інструментальні п'єси, пісні, романси, обробки народних пісень. Його романс «Дума» на слова Т.Шевченка, створений на основі інтонацій українських епічних пісень, якось потрапила до Івана Паторжинського. Одного разу студента Майбороду під час занять викликають до телефону. «Хто б це міг бути?» На прохідній у слухавці він почув бас: «Молодець! Хороший романс написав!». Це був Паторжинський. Згодом вийшла платівка із записами співака, серед яких була і «Дума» Георгія.

Складаючи державні іспити у червні 1941-го, композитор мав великі перспективи, але війна все перевернула. 10 липня він уже на фронті воює рядовим бійцем у районі Миронівна - Канів. Невдовзі потрапив у полон, звідки погнали колоною в концтабори. Поряд брат Платон Майборода і композитор Герман Жуковський... «Хорольська яма смерті» – концтабір, де гітлерівці знищили понад 55 тисяч наших бійців-військовополонених. Через щасливий випадок братам та Жуковському вдалося врятуватись. Фашисти вивезли Георгія в Польське місто Катовиці, де він тяжко працює на заводі. На щастя, 28 січня 1945 року приходить жадане визволення і він знов у лавах армії визволяв Прагу.

Після війни Георгій Іларіонович навчається в аспірантурі, де керівником знову був Левко Ревуцький, пише пісні на тему війни. Створює також романи на слова Пушкіна, Шевченка, Міцкевича, Франка, Українки, Блока, Рильського, Тичини, Сосюри, Масенка, серед яких справжній шедевр – романс «Гаї шумлять» на слова Павла Тичини. Це надзвичайно дивне й божественне злиття вірша і музики: якщо про вірш Тичини можна сказати, що він – сама музика, то романс Майбороди – сама поезія.

В 1949 році композитор заявив про себе талановитою «Гуцульською рапсодією», що побудована на карпатському фольклорі, і викликала інтерес серед слухачів. У перші післявоєнні роки композитор повернувся до симфонічного жанру і крім «Гуцульської рапсодії» створив кантату «Дружба народів» (1948), Другу симфонію (1952), вокально-симфонічну картину «Запорозжці» (1954).

У 50-ті роки відбувається не тільки розширення тематичного та жанрового горизонтів творчості Георгія Майбороди. Композитор виступав і як диригент – виконавець своїх творів, як критик і рецензент, як педагог. Так, у 1952-58 роках він викладав на історико-теоретичному й диригентському факультетах Київської консерваторії курс оркестровки й читання партитур. Перебував у спілчанських правліннях композиторів України та СРСР.

Знаковою в творчості композитора є опера «Милана» (1957), однією з провідних думок якої є ідея возз'єднання всіх українських земель. Після «Милани» Георгій Майборода працює в різних жанрах: пише романи, музику до кінофільмів, вистав. Робота над виставою «Король Лір» у постановці Київського академічного українського драматичного театру ім. І. Франка так захопила митця, що він на основі музики до вистави створив сюїту, що стала популярною серед широкого кола слухачів.

Георгій Майборода створив видатні твори, які стали серйозним вкладом в українську музичну культуру (опери «Арсенал» (1960), «Тарас Шевченко» (1964), «Ярослав Мудрий» (1973), хорові твори на слова М. Рильського, В. Сосюри, симфонії № 3, №4, низку романсів, обробки українських народних пісень), і які принесли йому заслужену славу і популярність.

За творчі досягнення композитору присвоєно звання народного артиста СРСР, народного артиста України, лауреата Державної премії ім. Т. Шевченка.

Майборода завжди підтримував зв'язки зі своїми слухачами: виступав з авторськими концертами, листувався (йому писали й з України, і з-за кордону, пенсіонери й школярі, інженери й письменники). Шанувальники зверталися до нього як до свого друга – людини чуйної, ерудованої. Георгій Іларіонович був пристрасним

книголюбом, шахістом, любителем спорту. А ще він прекрасно малював, ліпив, писав вірші. В цій художньо обдарованій людині жила тонка лірична натура.

Про життя та творчість Георгія Майбороди:

1. Майборода, Г. Була весна [Ноти] / Г. Майборода // Вокальні твори на вірші Лесі Українки / Ред. - упоряд. Г.О. Ніколаєва. – К.: Муз. Україна, 1991. – С. 40-44.
2. Майборода, Г. Спогади про далеке: вісім п'єс для фортепіано [Ноти] / Г. Майборода. – К.: Муз. Україна, 1988. – 24 с.
3. Майборода, Г. Чотири романси: з циклу «Пісні прощання» [Ноти] / Г. Майборода. – К.: Муз. Україна, 1990. – 23 с.
4. Зинькевич, Е. Георгій Майборода / Е. Зинькевич. – К.: Муз. Україна, 1983. – 70 с.
5. Лісецький, С.Й. Українська музична література для 7 класу ДМШ: навч. посібник для дит. муз. шк. / С.Й. Лісецький. – К.: Муз. Україна, 1993. – С. 27-33.
6. Муха, А.І. Композитори України та української діаспори: довідник / А.І. Муха. – К.: Муз. Україна, 2004. – С. 192-193.
7. Гаврилук, А. Одна доля двох геніїв [Про Георгія та Платона Майбородів] [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.silskivisti.kiev.ua/18729/print.php?n=11495>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 17.07.2012.
8. Георгій Майборода. Життя у музиці: [«Всесвітня служба «УТР»: відео програма] [Електронний ресурс]. – Електрон. відео дані. – Режим доступу: <http://portall.zp.ua/video/zhittja-u-muzici-georgij-majboroda/id-ufPBuLVAaEf.html>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 16.07.2012.
9. Майборода Георгій Іларіонович [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://orenda.pl.ua/read/majboroda_georgij_ilarionovich. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 17.07.2012.
10. Приступ, Н. Брати музики: [Про Георгія та Платона Майбородів] [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/1300/196/45940/>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 17.07.2012.
11. Туркевич, В. Ярослав Мудрий: погляд із сьогодення. До репертуару Національної опери України повертається прекрасний твір Георгія Майбороди [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/179116>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 17.07.2012.

Людина Всесвіту і майбутнього

Микола Михайлович Амосов

100 років від дня народження

(06.12.1913 – 12.12.2002)

«Ледачий здоровим не буває...»

М. Амосов

Його пам'ятають не тільки тисячі врятованих пацієнтів. Мільйони людей у всьому світі захоплені його Божим даром рятувати й цілком людською відвагою протистояти неправді і лицемірству. Він був такий глибокий у своїй щирості, що олжа ніколи не закрадалася ані в його уста, ані в діла. Тільки тоді, коли він переступив такий високий поріг моральності й зробив її чи не єдиним мовчазним, але безжальним суддею своєї роботи, Бог дозволив йому брати й зцілювати людське серце.

Всесвітньо відомий український кардіохірург, Людина-енциклопедія, мислитель, кібернетик, основоположник біокібернетичних інформаційних технологій Микола Михайлович Амосов народився 6 грудня 1913 року у с. Ольхово Вологодської губернії. Як він сам писав: «Усі мої предки були селяни. Мама була акушеркою в північному селі, неподалік від Череповця. Батько пішов на війну в 1914, а коли повернувся, то незабаром покинув сім'ю. Жили дуже бідно: мама не брала подарунків від пацієнток. Так вона і залишилася для мене прикладом на все життя. Бабуся навчила молитися, селянське господарство - працювати, а самотність - читати книжки. Коли став піонером, перестав вірити в бога і дізнався про соціалізм (проте партійна кар'єра на піонерах закінчилася - ні в комсомолі, ні в партії не був)».

Навчався Микола (з 12 до 18 років) в Череповці, спочатку в школі, потім у механічному технікумі, ставши механіком. Восени 1932 року почав працювати в Архангельську начальником зміни робітників на електростанції при великому лісопильному заводі. У молодості Амосов отримав дві освіти – лікаря й інженера, і обидві з відзнакою: 1940-го року закінчив Всесоюзний заочний індустріальний інститут з дипломом інженера-теплотехніка, а 1939-го – за чотири роки Архангельський медичний інститут. «Під час навчання заробляв викладанням. Близько познайомився з висланим професором фізики В.Є. Лашкар'євим. Він відкрив для мене світ парапсихології. У 1939 році «з відзнакою» закінчив інститут. Хотілося займатися фізіологією, але місце в аспірантурі було лише з хірургії» (М. Амосов).

Війна зробила його хірургом-універсалом, оперував надзвичайно багато й брався за найтяжчих пацієнтів. Сам Амосов ілюстрував одну свою фронтову сторінку так: «У 250 хатах лежало понад дві з половиною тисячі тяжко поранених, а лікарів було всього 45. Оперували день і ніч без спочину. Втрат було дуже мало, і це окрилювало. Госпіталь дійшов до Східної Пруссії». На основі клінічних спостережень військового часу Амосов написав кандидатську дисертацію, присвячену первинній обробці поранення колінного суглоба, яку захистив в 1948 році.

Після демобілізації з лав радянської армії Микола Михайлович деякий час працював у Москві завідувачем Головного операційного корпусу Інституту швидкої допомоги ім. Скліфосовського, а потім переїхав до Брянська, де в 1947-1952 роках був завідувачем хірургічного відділення обласної лікарні та головним хірургом обласного відділу охорони здоров'я. В цей час зробив багато нових складних операцій в усіх ділянках тіла, проводив велику наукову роботу, залучаючи практичних лікарів, багато з яких у подальшому стали широковідомими спеціалістами.

Якось його виступ на одній із конференцій почув тодішній директор київського Інституту грудної хірургії та туберкульозу А. Мамолат і запросив Амосова на роботу до Києва. У 1952 році Микола Михайлович переїхав до України, де проживе 49 років. У Києві повною мірою розкрився його різнобічний талант хірурга та дослідника, фізіолога та інженера, набула особливої плідності наукова, організаторська, практична, педагогічна та громадська діяльність.

Микола Амосов був ініціатором широкого впровадження в країні часткового видалення легенів при їх захворюваннях та зробив значний внесок щодо розвитку цієї проблеми (у березні 1953-го захистив докторську дисертацію на тему «Резекції легенів при туберкульозі»). Це сприяло значному зниженню захворюваності на туберкульоз та докорінному підвищенню ефективності лікування хвороб легенів в країні. Праці Амосова в галузі легеневої хірургії мають величезне значення й відзначені Ленінською премією (1961). До речі, ще в повоєнні роки, у Брянську, він ледь unikнув судової справи (Амосова підозрювали в черговій «справі лікарів»), бо надійшов сигнал, що, мовляв, видаляти частину легень — це шкідництво, а лікар тим часом врятував життя тисячам пацієнтів, проводячи такі операції.

Надалі Микола Михайлович «зайнявся серцем». «Коли Бернар пересадив серце - це був виклик усім кардіохірургам. Я знав, що мій рівень нижче світового, але усе ж зважився спробувати. Техніка операцій не здавалася дуже складною. Прочитав, продумав, і почали

готуватися» (М. Амосов). У 1955 році він уперше в Україні розпочав хірургічне лікування вад серця, одним із перших широко впровадив у практику метод штучного кровообігу, а 1963-го першим у Радянському Союзі провів протезування мітрального клапана. Ще через два роки створив антитромботичні протези серцевих клапанів (власної конструкції) та вперше у світі застосував їх на практиці. Його праці з хірургічного лікування хвороб серця були відзначені Державною премією України (1998), золотими медалями (1967,1982) та срібною медаллю (1978) ВДНГ СРСР.

Під керівництвом Миколи Амосова в Клініці серцевої хірургії (з 1983 року - Київський науково-дослідний інститут серцево-судинної хірургії, нині – ім. М. Амосова) виконано близько 7000 резекцій легенів, понад 95000 операцій з приводу захворювань серця, в тому числі понад 36000 зі штучним кровообігом.

Микола Михайлович - автор понад 400 наукових робіт. Більшість його монографій перевидані в США, Японії, Німеччині, Болгарії. В очолюваному ним інституті підготовлено 40 докторів та 146 кандидатів наук, багато з яких нині керують великими науковими центрами. Сам він - герой соціалістичної праці, лауреат Ленінської і трьох Державних премій України, академік НАН і АМН України, заслужений діяч науки України, професор, доктор медичних наук. У 2008 році був визнаний другим після Ярослава Мудрого великим українцем за результатами опитування громадської думки «Великі українці».

За спогадами колег, Микола Амосов працював на межі дозволеного, наукових знань та з величезним ризиком для власної репутації. Якось невдовзі після операції, зайшов він до пацієнтки і побачив її майже синю. Серце билосся, але робота клапана не прослуховувалася. Більшість хірургів у такій ситуації проводили б обстеження та призначали нову операцію. Що зробив Амосов? Недужу просто на ліжку миттєво завезли до операційної, кардіохірург за кілька секунд на бігу перебрався, одягнув хірургічні рукавички, відкрив шви й пальцем підштовхнув клапан, що застряг...

Можливо, ці слова видатного хірурга допоможуть глибше збагнути його підхід до справи: «Конче потрібно, аби над кожним лікарем і хірургом тяжіло постійне відчуття цінності людського життя, яке позбавляло б його спонук оперувати заради самої операції. Я завжди керувався цим правилом, оперував у тому разі, якби взявся оперувати свого сина, брата, матір».

Не менше ризикував Микола Амосов, коли виготовляли перші вітчизняні штучні клапани серця. Спочатку він їх побачив на одній із операцій у США. Як з'ясувалося, їх потрібно було вкрити синтетичним матеріалом. Але не було ані досвіду, ані умов, ані такої медичної

промисловості, яка б швидко освоїла нове. Видатний медик завдяки інженерній освіті й творчому мисленню сам винайшов оригінальний клапан, а потім знайшов стареньку бабусю, котра погодилася за допомогою гачка обв'язувати клапани нитками. Їх дістали з... італійської нейлонової сорочки, яку Микола Михайлович привіз із-за кордону. Після такого новаторства ефективність роботи цих клапанів підвищилася в шість разів.

А що вже казати про ризикованість експериментів із соціологічно-кібернетичними обрахунками моделі ідеального суспільства? Амосов доводив, що капіталістична система найстабільніша, а соціалістична позбавлена конкуренції й вирощує «середнячків». В одному з інтерв'ю-роздумів донька Катерина (також відомий кардіолог, доктор медичних наук, член-кореспондент Академії медичних наук України) згадує: «Наступна сфера його інтересів – кібернетика. Евристичне моделювання, створення складних систем, системний підхід до людської психіки, підхід до фізіології людини з позицій кібернетики, моделювання суспільства – тут у батька теж були пріоритети світового рівня. Досить сказати, що його, кардіохірурга, керівника клініки й інституту, за часів Радянського Союзу, коли монополія в усьому, зокрема, у науці й медицині, належала Москві, запрошували для доповідей на авторитетні європейські й світові конференції, семінари, симпозіуми, з'їзди, присвячені цим проблемам. У залишених ним щоденниках батько з гіркотою пише, що він впритул підійшов до розв'язання проблеми моделювання суспільства, але, на жаль, реалізувати це йому не дозволяють. А йому хотілося, щоб на моделі суспільства, яке, за його переконаннями, ніколи не буде ідеальним і всіх не задовольнятиме, створити систему, максимально корисну для людей, принаймні для їхньої переважної більшості...» За дослідження в галузі біокібернетики в 1978 і 1997 роках він нагороджений Державною премією України.

«Хірургія була моїм стражданням і щастям, – говорив сам Микола Михайлович. – Якби можна було почати життя спочатку – я вибрав би те саме: хірургію й на додаток – мудрування над «вічними питаннями» філософії: істина, розум, суспільство, майбутнє людства».

Якось на операційному столі в Амосова померла дівчинка, і це було настільки тяжким ударом, що він удома не знаходив собі місця. Мав щось зробити, з кимсь поділитися своїми переживаннями. Несподівано для себе сів за письмовий стіл і записав усе, що пережив того дня. Так «народився» Амосов - літератор. Його літературний феномен привернув на початку 60-х років великий інтерес мільйонів читачів. Повість «Думки і серце» - про пристрасті хірургії - перекладена більше, ніж тридцятьма мовами. У США були здивовані, коли довідалися, що хірург, кібернетик та прозаїк Амосов - одна й та

сама людина. Його книжки «Думки і серце», «ППГ-2266» (про пересувний польовий госпіталь), «Книга про щастя і нещастя», «Нотатки з майбутнього» були настільки щирими й цікавими, що видавалися мільйонними тиражами й успішно розходилися.

Амосов був дуже простою людиною - без будь-якого апломбу і зарозумілості. «Мені хотілося б сказати й про батьків аскетизм. Безумовно, він міг користуватися певними благами. Однак цього не робив...» (К.Амосова). Ця, рідкісна в наш час, а особливо в медицині, безкорисливість передалася Миколі ще від матері, яка була акушеркою. Навіть коли родина жила дуже бідно, «моя мати ніколи не брала подарунків від родичів, і залишилася для мене прикладом на все життя», зізнавався Микола Михайлович.

Хто хоч раз зустрівся з видатним лікарем, пам'ятатиме його не лише як талановитого хірурга, а й як людину надзвичайно чесну, вимогливу до себе й до інших. Він у всьому вимагав порядку й дотримання дисципліни: міг звільнити з роботи хірурга за те, що той узяв хабара. У приймальному відділенні інституту висів величезний плакат, на якому було написано: «Прошу подарунків медперсоналу (за винятком квітів) не робити», підпис – М. Амосов.

Спробував себе Микола Михайлович і в депутатській діяльності. У спогадах він пише: «Наступний чин, уже зовсім несподіваний - обрання депутатом Верховної Ради СРСР. От як це було: викликали в Обком і сказали: «Є думка висунути вас у депутати. Народ підтримає». Я делікатно відмовлявся, мені дійсно не хотілося, але наполягати побоявся: усі під Партією ходимо! Потрапиш у немилість - працювати не дадуть... У депутатах я пробув чотири терміни. Засіданнями не обтяжували - двічі на рік по 2-3 дні: сиди, слухай і голосуй одноголосно. Але був серйозний обов'язок: приймати громадян і допомагати в їхніх труднощах. Я чесно відпрацьовував - вів прийом раз на тиждень. Писав папери до начальників, і як не дивно - у половині випадків допомагало... Моя совість перед виборцями чиста: не обіцяв, не брехав, комуністів не славив...».

Микола Амосов радив людям: «Не покладайте надій на медицину. Вона лікує багато хвороб, але не здатна зробити людину здоровою». Як збільшити в похилому віці кількість і якість життя? І чи може індивідуально підібраний комплекс фізичних навантажень і вправ загальмувати старіння? Академік НАН і АМН України Микола Амосов поставив ці питання в основу експерименту над собою, розпочатого ним у квітні 1994 року: «Генетика у мене така: батько помер у 50 років, мати - в 52. Я ж поставив на собі експеримент, як на мене, вдалий... Зараз мені 86. А старіти почав, коли виповнилось 79... Для здоров'я потрібні чотири умови: фізичні навантаження,

обмеження в харчуванні (їсти в режимі поганого апетиту), загартування, уміння відпочивати».

Він робив геніальні спроби й мав переконливі успіхи – засобами медицини поліпшити людське перебування на цьому світі. «Так пройшло життя. Що в ньому було найголовніше? Напевно - хірургія... особисто врятував тисячі життів. Працював чесно. Не брав грошей. Звичайно, у мене були помилки, іноді вони закінчувалися смертю хворих, але ніколи не були наслідком легкодумства або халатності.

Я навчив десятки хірургів, створив клініку, потім інститут, у яких прооперовано понад 80 тисяч тільки серцевих хворих. А до того були ще тисячі з іншими хворобами, не говорячи вже про поранених на війні. Хірургія була моїм стражданням і щастям.

Кібернетика служила лише задоволенню цікавості, якщо не вважати двох десятків підготовлених кандидатів і докторів наук» (М. Амосов).

Чудове життя прожив Микола Михайлович Амосов! Визнання та широка популярність прийшли до нього задовго до смерті. Йому вдалось досягти успіху в усіх основних починаннях. Запропоновані й розроблені ним нові методи лікування одержали загальне визнання, посіли чільне місце як у вітчизняній, так і в зарубіжній медицині.

Він створив свій Храм, свою релігію. Це релігія пізнання буття й себе.

Літературна творчість Миколи Амосова:

1. Амосов, Н.М. Книга о счастье и несчастьях: дневник с воспоминаниями и отступлениями / Н.М. Амосов; ред. Л. Антонюк. – М.: Мол. гвардия, 1984. – 287 с.: ил. – (Эврика).
2. Амосов, Н.М. Повести / Н.М. Амосов; послесл. Ю.Н. Щербака. – К.: Дніпро, 1984. – 616 с.
3. Амосов, М.М. Роздуми про здоров'я / М.М. Амосов; пер. з рос. М.І. Чубук. – К.: Здоров'я, 1990. – 168 с.: іл.
4. Амосов, Н.М. Физическая активность и сердце / Н.М. Амосов, Я.А. Бендет. – 3-е изд., перераб. и доп. – К.: Здоровья, 1989. – 216 с.: ил.

Про життя та діяльність М.М. Амосова:

1. Харченко, Т.Н. 100 знаменитых людей Украины / Т.Н. Харченко, О.Ю. Очкурова, И.А. Рудычева; худож.-оформ. Л.Д. Киркач-Осипова. – Харьков: Фолио, 2004. – С. 9-15.
2. Амосов Микола Михайлович [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Амосов_Микола_Михайлович. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 03.08.2012.
3. Амосов Микола Михайлович [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://who.com.ua/index.php/shelers/18-mediks/13-2008-08-29-08-14-33>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 03.08.2012.
4. Амосов Николай Михайлович [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://darina.kiev.ua/whatnot/people/amosov_nikolaj_mihaj_2787.html. - Назва з титул. екрана. - Мова рос. – Перевірено: 06.08.2012.
5. Княгинин, Е. Три жизни Николая Амосова / Е. Княгинин [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://1k.com.ua/412/details/9/1>. - Назва з титул. екрана. - Мова рос. – Перевірено: 06.08.2012.
6. Мостова, Т. Микола Амосов: старість, поступись! [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/teacher/393/>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 03.08.2012.
7. Николай Михайлович Амосов. Николай Амосов, автобиография [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://eternaltown.com.ua/content/view/9323/2>. - Назва з титул. екрана. - Мова рос. – Перевірено: 06.08.2012.
8. Николай Михайлович Амосов: [3 книги - Шойфет М.С. 100 великих врачей] [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://100v.com.ua/ru/Nikolay-Mihaylovich-Amosov-person>. - Назва з титул. екрана. - Мова рос. – Перевірено: 06.08.2012.

9. О Николае Михайловиче Амосове от всей души д.т.н., профессор Рабинович Зиновий Львович: [З Книги Пам'яті Миколи Михайловича Амосова] [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://www.ukrainiancomputing.org/AMOSOV/amo_rabinovich.html. - Назва з титул. екрана. - Мова рос. – Перевірено: 06.08.2012.
10. Прокопчук, С. Микола Амосов: «Фізичного Бога немає, але ідея Бога є. Без неї не буде міцної моралі, стійкого суспільства»: [Бесіди з М. Амосовим] [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/mikola-amosov-fizichnogo-boga-nemaє-ale-ideya-bog/>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 03.08.2012.
11. Система долголетия от Николая Амосова [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://natural-medicine.ru/3029-sistema-dolgoletiya-ot-nikolaya-amosova.html>. - Назва з титул. екрана. - Мова рос. – Перевірено: 06.08.2012.
12. Федоренко, Т. Микола Амосов [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.interesniy.kiev.ua/znamenitye-kievlyane/meditsina/mikola-amosov/>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 03.08.2012.

У 2013 році виповнюється:

Січень

- 1** 150 р. від д. н. П'єра де Кубертена (1863-1937), французького спортивного та громадського діяча, історика, літератора, ініціатор відродження олімпійських змагань
- 2** 85 р. від д. н. Галини Гілярівни Яблонської (1928), української актриси, народної артистки УРСР
- 4** 370 р. від д. н. Ісаака Ньютона (1643-1727), англійського вченого, засновника класичної фізики
- 6** 115 р. від д. н. Володимира Миколайовича Сосюри (1898-1965), українського письменника, поета-лірика
- 75 р. від д. н. Василя Семеновича Стуса (1938-1985), українського письменника, перекладача
 - 75 р. від д. н. Адріано Челентано (1938), італійського актора, естрадного співака, композитора і режисера
- 7** 160 р. від д. н. Миколи Миколайовича Аркаса (1853-1909), українського культурно-освітнього діяча, письменника, композитора, історика
- 8** 125 р. від д. н. Гната Петровича Юри (1888-1966), українського театрального режисера, актора театру і кіно, народного артиста УРСР та СРСР
- 10** 130 р. від д. н. Олексія Миколайовича Толстого (1883-1945), російського письменника, громадського діяча, академіка АН СРСР
- 11** 55 р. від д. н. Ірини Іванівни Дерюгіної (1958), видатної української спортсменки, заслуженого майстра спорту з художньої гімнастики
- 12** 385 р. від д. н. Шарля Перро (1628-1703), французького письменника, основоположника жанру літературної казки
- 150 р. від д. н. Свами Вівекананди (Нарендратх Датта) (1863-1902), індійського мислителя-гуманіста, релігійного реформатора та громадського діяча
 - 110 р. від д. н. Ігоря Васильовича Курчатова (1903-1960), російського вченого-фізика, академіка АН СРСР
- 14** 80 р. від д. н. Наталії Михайлівни Наум (1933-2004), української кіноактриси, народної артистки УРСР
- 17** 150 р. від д. н. Костянтина Сергійовича Станіславського (1863-1938), російського режисера, актора, педагога, народного артиста СРСР
- 22** 225 р. від д. н. Джорджа Ноела Гордона Байрона (1788-1824), англійського поета

- 115 р. від д. н. Сергія Михайловича Ейзенштейна (1898-1948), російського кінорежисера, сценариста, теоретика кіно
- 105 р. від д. н. Льва Давидовича Ландау (1908-1968), російського вченого-фізика, академіка АН СРСР
- 80 р. від д. н. Анатолія Юрійовича Мокренка (1933), українського оперного співака, народного артиста СРСР
- 23** 230 р. від д. н. Стендаля (Анрі-Марі Бейль) (1783-1842), французького письменника
- 110 р. від д. н. Григорія Васильовича Александрова (Мормоненко) (1903-1983), російського кінорежисера і сценариста, народного артиста СРСР
- 24** 165 р. від д. н. Василя Івановича Сурикова (1848-1916), російського художника
- 25** 75 р. від д. н. Володимира Семеновича Висоцького (1938-1980), видатного російського актора, співака і поета, класика жанру авторської пісні, заслуженого артиста РРФСР
- 27** 65 р. від д. н. Михайла Миколайовича Баришнікова (1948), американського балетного танцівника, хореографа і актора російського походження
- 28** 160 р. від д. н. Володимира Сергійовича Соловйова (1853-1900), російського філософа, богослова, поета, публіциста, літературного критика, почесного академіка Імператорської Академії
- 75 р. від д. н. Леоніда Івановича Жаботинського (1938), українського спортсмена-важкоатлета, олімпійського чемпіона
- 29** 325 р. від д. н. Емануеля Сведенборга (1688-1772), шведського вченого-натураліста, теософа-містика
- 30** 105 р. від д. н. Василя Андрійовича Лісняка (1908-1963), запорізького письменника

Лютий

- 1** 60 р. від д. н. Павла Ананійовича Дворського (1953), українського співака та композитора, народного артиста України
- 2** 150 р. від д. н. Тимотея Бордуляка (Тимофій Гнатович Бордуляк) (1863-1936), українського письменника
- 4** 140 р. від д. н. Михайла Михайловича Пришвіна (1873-1954), російського письменника
- 7** 535 р. від д. н. Томаса Мора (1478-1535), англійського просвітителя і філософа, державного діяча
- 8** 185 р. від д. н. Жуля Верна (Жуль Габріель Верн) (1828-1905), французького письменника, одного із засновників наукової фантастики

- 85 р. від д. н. В'ячеслава Васильовича Тихонова (1928-2009), російського актора, народного артиста СРСР
- 9** 230 р. від д. н. Василя Андрійовича Жуковського (1783-1852), російського поета, перекладача
- 10** 240 р. від д. н. Василя Назаровича Каразіна (1773-1842), українського вченого-винахідника, громадського діяча, засновника першого у східній Україні Харківського університету
- 115 р. від д. н. Бертольда Брехта (Ойген Бертольд Фрідріх Брехт) (1898-1956), німецького драматурга та поета
- 13** 140 р. від д. н. Федора Івановича Шаляпіна (1873-1938), російського оперного співака
- 130 р. від д. н. Євгенія Багратіоновича Вахтангова (1883-1922), російського театрального режисера
- 110 р. від д. н. Жоржа Сіменона (Жорж Жозеф Крістіан Сіменон) (1903-1989), французького письменника
- 14** 200 р. від д. н. Олександра Сергійовича Даргомижського (1813-1869), російського композитора
- 16** 200 р. від д. н. Семена Степановича Гулака-Артемовського (1813-1873), українського композитора, співака, драматурга, артиста
- 17** 105 р. від д. н. Олекси Федоровича Влизька (1908-1934), українського поета, прозаїка
- 70 р. від д. н. Раїси Степанівни Недашківської (1943), української акторки театру і кіно, народної артистки України
- 50 р. від д. н. Майкла Джордана (Майкл Джеффри Джордан) (1963), видатного американського баскетболіста, олімпійського чемпіона
- 19** 540 р. від д. н. Миколая Коперника (1473-1543), польського і німецького астронома та математика, автора геліоцентричної теорії побудови Сонячної системи
- 22** 225 р. від д. н. Артура Шопенгауера (1788-1860), німецького філософа
- 23** 135 р. від д. н. Казимира Севериновича Малевича (1878-1935), українського і російського художника-авангардиста
- 24** 550 р. від д. н. Джованні Піко делла Мірадоли (1463-1494), італійського мислителя та філософа епохи Відродження, представника раннього гуманізму
- 25** 170 р. від д. н. Миколи Андрійовича Вербицького (Микола Андрійович Вербицький-Антіох) (1843-1909), українського письменника, громадського діяча
- 140 р. від д. н. Енріко Карузо (1873-1921), італійського оперного співака

28 480 р. від д. н. Мішеля де Монтеня (Мішель Ейкем де Монтень) (1533-1592), французького філософа, богослова і письменника-мораліста

- 120 р. від д. н. Всеволода Ілларіоновича Пудовкіна (1893-1953), російського кінорежисера, теоретика кіно

- 75 р. від д. н. Стефана Васильовича Турчака (1938-1988), українського диригента, народного артиста СРСР

Березень

1 150 р. від д. н. Федора Сологуба (Федір Кузьмович Тетерников) (1863-1927), російського поета, прозаїка, драматурга, представника символізму

- 75 р. від д. н. Борислава Миколайовича Брондукова (1938-2004), українського актора, народного артиста УРСР

2 190 р. від д. н. Костянтина Дмитровича Ушинського (1823, за ін. даними 1824 – 1871), українського і російського педагога, основоположника вітчизняної педагогічної науки

4 335 р. від д. н. Антоніо Вівальді (Антоніо Лучіо Вівальді)(1678-1741), італійського композитора, скрипаля-віртуоза

5 110 р. від д. н. Наталі Львівни Забіли (1903-1985), української поетеси, драматурга

6 85 р. від д. н. Габріеля Гарсія Маркеса (1928), колумбійського письменника

7 135 р. від д. н. Бориса Михайловича Кустодієва (1878-1927), російського художника

10 75 р. від д. н. Олеся Бродяги (Олександр Михайлович Бродецький) (1938), запорізького поета

- 60 р. від д. н. Тараса Гаринальдовича Петриненка (1953), українського композитора, поета та співака

- 55 р. від д. н. Шерон Стоун (Шерон Вонн Стоун) (1958), американської кіноактриси

13 125 р. від д. н. Антона Семеновича Макаренка (1888-1939), українського радянського педагога і письменника

- 100 р. від д. н. Сергія Володимировича Михалкова (1913-2009), російського поета

17 110 р. від д. н. Юрія Петровича Дольд-Михайлика (Юрій Петрович Михайлик) (1903-1966), українського письменника, сценариста

- 75 р. від д. н. Рудольфа Хаметовича Нурієва (1938-1993), видатного танцівника балету

18 155 р. від д. н. Рудольфа Дизеля (1858-1913), німецького інженера та винахідника, автора двигуна внутрішнього згорання

19 200 р. від д. н. Давида Лівінгстона (1813-1873), шотландського дослідника і місіонера

20 185 р. від д. н. Генріка Ібсена (1828-1906), норвезького драматурга і поета

22 90 р. від д. н. Марселя Марсо (1923-2007), французького актора, міма

28 (за ін. відомостями 6 квітня) – 530 р. від д. н. Рафаеля Санті (1483-1520), італійського живописця, скульптора, архітектора епохи Відродження

• 145 р. від д. н. Максима Горького (Олексій Максимович Пешков) (1868-1936), російського письменника, публіциста

29 285 р. від д. н. Кирила Григоровича Розумовського (1728-1803), українського політичного, військового і державного діяча, останнього гетьмана війська Запорозького

30 160 р. від д. н. Вінсента ван Гога (1853-1890), голландського живописця- постімпресіоніста

Квітень

1 145 р. від д. н. Надії Іванівни Забіли-Врубель (1868-1913), української і російської оперної співачки

• 145 р. від д. н. Едмона Ростана (1868-1918), французького поета і драматурга

• 140 р. від д. н. Сергія Васильовича Рахманінова (1873-1943), російського композитора, піаніста, диригента

2 125 р. від д. н. Марієтти Сергіївни Шагінян (1888-1982), російської письменниці

3 105 р. від д. н. Степана Івановича Олійника (1908-1982), українського поета-сатирика

• 95 р. від д. н. Олесь Терентійовича Гончара (1918-1995), українського письменника

4 195 р. від д. н. Томаса Майн Ріда (1818-1883), ірландського письменника

• 85 р. від д. н. Еліни Аврамівни Бистрицької (1928), російської актриси, народної артистки СРСР

5 425 р. від д. н. Томаса Гоббса (1588-1679), англійського філософа

10 80 р. від д. н. Віктора Семеновича Близнаця (1933-1981), українського письменника

12 190 р. від д. н. Олександра Миколайовича Островського (1823-1886), російського драматурга

13 270 р. від д. н. Томаса Джефферсона (1743-1826), американського політичного діяча, 3-го президента США

- 50 р. від д. н. Гаррі Кімовича Каспарова (1963), російського шахіста, письменника і політика, міжнародного гросмейстера, чемпіона світу
- 14** 125 р. від д. н. Володимира Івановича Нарбути (1888-1938), російського поета і літературного діяча
- 15** 80 р. від д. н. Бориса Натановича Стругацького (1933), російського письменника-фантаста
- 18** 125 р. від д. н. Івана Федоровича Хворостецького (1888-1958), українського художника
- 23** 90 р. від д. н. Василя Сидоровича Земляка (Вацик) (1923-1977), українського прозаїка, кінодраматурга
- 26** 215 р. від д. н. Ежена Делакруа (Фердинанд Віктор Ежен Делакруа) (1798-1863), французького живописця і графіка доби романтизму
- 30** 130 р. від д. н. Ярослава Гашека (1883-1923), чеського письменника-сатирика

Травень

- 5** 200 р. від д. н. Сьорена К'єркегора (1813-1855), датського філософа, теолога
- 195 р. від д. н. Карла Маркса (1818-1883), німецького філософа-матеріаліста, економіста, соціолога
- 7** 300 р. від д. н. Алексі Клода Клеро (1713-1765), французького математика, астронома, геодезиста
- 180 р. від д. н. Йоганнеса Брамса (1833-1897), німецького композитора, піаніста, диригента
- 90 р. від д. н. Джозефа Хеллера (1923-1999), американського письменника-абсурдиста
- 8** 80 р. від д. н. Михайла Сауловича Туровського (1933), українського художника, графіка
- 12** 80 р. від д. н. Андрія Андрійовича Вознесенського (1933-2010), російського поета
- 15** 165 р. від д. н. Віктора Михайловича Васнецова (1848-1926), російського живописця
- 16** 140 р. від д. н. Павла Петровича Скоропадського (1873-1945), українського державного і політичного діяча, гетьмана України (1918)
- 18** 965 р. від д. н. Омара Хайяма (1048-1131), перського поета, математика, філософа
- 19** 420 р. від д. н. Якоба Йорданса (1593-1678), фламандського живописця, представника бароко

23 130 р. від д. н. Дугласа Фербенкса (Дуглас Елтон Ульман) (1883-1939), американського актора, зірки німого кіно

Червень

3 90 р. від д. н. Михайла Рафаїловича Ласкова (1923-2002), запорізького письменника

- 85 р. від д. н. Костянтина Петровича Степанкова (Волошук) (1928-2004), українського кіноактора, народного артиста УРСР, СРСР

4 150 р. від д. н. Владислава Владиславовича Городецького (Лешек Дезидерій Владислав Городецький) (1863-1930), польсько-українського архітектора

- 110 р. від д. н. Михайла Аркадійовича Светлова (Шейнкман) (1903-1964), російського поета, драматурга

5 290 р. від д. н. Адама Сміта (1723-1790), шотландського економіста, філософа-етика, засновника сучасної економічної теорії

- 115 р. від д. н. Федеріко Гарсія Лорки (1898-1936), іспанського поета і драматурга

6 110 р. від д. н. Арама Ілліча Хачатуряна (1903-1978), вірменського композитора, диригента, народного артиста СРСР

7 165 р. від д. н. Поля Гогена (1848-1903), французького художника-імпресіоніста

11 60 р. від д. н. Віталія Васильовича Білоножка (1953), українського співака, народного артиста України

15 170 р. від д. н. Едварда Гріга (1843-1907), норвезького композитора, диригента, піаніста

17 60 р. від д. н. Іво Бобула (Іван Васильович Бобул) (1953), українського естрадного співака, композитора, народного артиста України

18 85 р. від д. н. Сергія Петровича Плачинди (1928), українського прозаїка, публіциста, критика

19 390 р. від д. н. Блеза Паскаля (1623-1662), французького філософа, письменника, фізика та математика

22 115 р. від д. н. Еріха Марії Ремарка (1898-1970), німецького письменника

24 115 р. від д. н. Олени Журливої (Олена Костівна Котова) (1898-1971), української поетеси, співачки

25 110 р. від д. н. Джорджа Орвелла (Ерік Артур Блер) (1903-1950), англійського письменника

28 120 р. від д. н. Юхима Ісайовича Білостоцького (1893-1961), українського скульптора

700 р. від д. н. Джованні Боккаччо (червень або липень)1313-1375), італійського письменника-гуманіста епохи Відродження

Липень

1 200 р. від д. н. Павла Васильовича Анненкова (1813, за ін. відомостями-1812-1887), російського критика, мемуариста, засновника пушкіністики

3 130 р. від д. н. Франца Кафки (1883-1924), німецького письменника

5 220 р. від д. н. Павла Івановича Пестеля (1793-1826), декабриста, засновника і керівника Південного товариства декабристів

8 75 р. від д. н. Леся Танюка (Леонід Степанович Танюк) (1938), українського режисера, перекладача, громадського діяча, народного артиста України

10 95 р. від д. н. Джеймса Олдріджа (1918), англійського письменника австралійського походження

13 85 р. від д. н. Валентина Савича Пікуля (1928-1990), російського прозаїка

• 75 р. від д. н. Мирослава Михайловича Скорика (1938), українського композитора, народного артиста України

14 270 р. від д. н. Гаврили Романовича Державіна (1743-1816), російського поета

• 95 р. від д. н. Інгмара Бергмана (1918-2007), шведського кінорежисера і сценариста

• 85 р. від д. н. Нодара Володимировича Думбадзе (1928-1984), грузинського письменника

15 160 р. від д. н. Гендрика Лоренца (1853-1928), голландського вченого-фізика

• 160 р. від д. н. Марії Миколаївни Єрмолової (1853-1928), російської актриси

16 120 р. від д. н. Данила Порфировича Демуцького (1893-1954), українського кінооператора, одного з основоположників українського кіномистецтва

• 105 р. від д. н. Василя Барки (Василь Костянтинівич Очерет) (1908-2003), українського письменника, публіциста, перекладача

16 290 р. від д. н. Джошуа Рейнольдса (1723-1792), англійського живописця

• 65 р. від д. н. Марії Юріївни Стефюк (1948), української оперної співачки, народної артистки УРСР

18 80 р. від д. н. Євгена Олександровича Євтушенка (1933), російського поета, перекладача, публіциста

- 19** 120 р. від д. н. Володимира Володимировича Маяковського (1893-1930), російського поета
- 26** 70 р. від д. н. Міка Джаггера (Майкл Філіп Джаггер) (1943), англійського рок-музиканта
- 27** 160 р. від д. н. Володимира Галактіоновича Короленка (1853-1921), російського та українського письменника, публіциста і громадського діяча
- 110 р. від д. н. Миколи Костянтиновича Черкасова (1903-1966), російського актора театру і кіно, народного артиста СРСР

Серпень

- 2** 85 р. від д. н. Станіслава Івановича Станкевича (1928), українського актора, народного артиста України
- 5** 110 р. від д. н. Бориса Романовича Гмирі (1903-1969), українського оперного і камерного співака, народного артиста СРСР
- 6** 85 р. від д. н. Енді Уорхола (Андрій Вархола) (1928-1987), американського художника поп-арту
- 8** 105 р. від д. н. Якова Баша (Яків Васильович Башмак) (1908-1986), українського письменника
- 9** 120 р. від д. н. Віри Василівни Холодної (1893-1919), української і російської кінозірки
- 13** 210 р. від д. н. Володимира Федоровича Одоєвського (1803-1869), російського письменника
- 16** 80 р. від д. н. Анатолія Тимофійовича Авдієвського (1933), українського хорового диригента, композитора
- 55 р. від д. н. Мадонни (Мадонна Луїза Вероніка Чикконе) (1958), американської поп-співачки
- 18** 80 р. від д. н. Бели Андріївни Руденко (1933), української і російської оперної співачки, народної артистки СРСР
- 24** 140 р. від д. н. Фотія Степановича Красицького (1873-1944), українського художника і графіка
- 90 р. від д. н. Віктора Михайловича Глушкова (1923-1982), українського математика та кібернетика
- 25** 95 р. від д. н. Леонарда Бернстайна (1918-1991), американського диригента, піаніста, композитора
- 65 р. від д. н. Лариси Іванівни Хоролець (1948), української актриси і драматурга, народної артистки УРСР
- 26** 270 р. від д. н. Антуана Лорана де Лавуазьє (1743-1794), французького вченого, одного із засновників сучасної хімії
- 29** 145 р. від д. н. Людмили Михайлівни Старицької-Черняхівської (1868-1941), української письменниці

- 55 р. від д. н. Майкла Джексона (1958-2009), американського поп-співака

Вересень

5 90 р. від д. н. Грицька Бойка (Григорій Пилипович Бойко) (1923-1978), українського письменника

6 150 р. від д. н. Дмитра Олександровича Граве (1863-1939), українського математика, академіка АН України

8 115 р. від д. н. Наталії Михайлівни Ужвій (1898-1986), української актриси, народної артистки СРСР

- 60 р. від д. н. Лідії Леонідівни Забілястої (1953), української оперної співачки, народної артистки України

9 185 р. від д. н. Льва Миколайовича Толстого (1828-1910), російського прозаїка, мислителя

- 95 р. від д. н. Бориса Володимировича Заходера (1918-2000), російського поета, перекладача

12 125 р. від д. н. Мориса Шевальє (1888-1972), французького співака, кіноактора

15 400 р. від д. н. Франсуа де Ларошфуко (1613-1680), французького філософа, письменника-мораліста

- 185 р. від д. н. Олександра Михайловича Бутлерова (1828-1886), російського вченого-хіміка

17 230 р. від д. н. Надії Андріївни Дурової (1783-1866), першої в Росії жінки-офіцера, письменниці

19 155 р. від д. н. Адріана Феофановича Кащенко (1858-1921), українського письменника

20 235 р. від д. н. Фаддея Беллінсгаузена (Фабіан Готліб Тадеус фон Беллінсгаузен) (1778-1852), російського мореплавця і дослідника

- 120 р. від д. н. Надії Аврамівни Білокінь (1893-1981), української майстрині народного декоративного розпису, класика петриківського живопису

- 75 р. від д. н. Наталії Василівни Лотоцької (1938-2007), української акторки, народної артистки України

23 70 р. від д. н. Хуліо Іглесіаса (Хуліо Хосе Іглесіас де ла Куева) (1943), іспанського співака, композитора

25 65 р. від д. н. Івана Ярославовича Гаврилюка (1948), українського актора, народного артиста України

26 125 р. від д. н. Томаса Еліота (Томас Стернз Еліот) (1888-1965), англо-американського поета, драматурга, літературного критика

- 120 р. від д. н. Микити Павловича Годованця (1893-1974), українського поета-байкаря

- 115 р. від д. н. Джорджа Гершвіна (1898-1937), американського композитора і диригента
- 90 р. від д. н. Олександра Олександровича Алова (Лапскер) (1923-1983), російського кінорежисера, сценариста, народного артиста СРСР
- 28** 440 р. від д. н. Караваджо (Мікеланджело Мерізі да Караваджо) (1573-1610), італійського живописця періоду раннього бароко
- 210 р. від д. н. Проспера Меріме (1803-1870), французького романіста, новеліста, історика і етнографа
- 95 р. від д. н. Василя Олександровича Сухомлинського (1918-1970), українського педагога, публіциста, письменника
- 29** 495 р. від д. н. Тінторетто (Якопо Робусті) (1518-1594), італійського живописця пізнього Відродження

Жовтень

- 5** 300 р. від д. н. Дені Дідро (1713-1784), французького філософа, просвітителя, письменника
- 90 р. від д. н. Володимира Васильовича Канівця (1923), українського прозаїка, драматурга
- 9** 200 р. від д. н. Миколи Володимировича Станкевича (1813-1840), російського письменника, філософа
- 10** 150 р. від д. н. Володимира Панасовича Обручева (1863-1956), російський письменник-фантаст, геолог, географ, академік АН СРСР
- 200 р. від д. н. Джузеппе Верді (1813-1901), італійського композитора
- 16** 125 р. від д. н. Юджина О' Ніла (1888-1953), американського драматурга
- 20** 130 р. від д. н. Якова Степановича Степового (Якименко) (1883-1921), українського композитора, педагога, музичного діяча
- 23** 200 р. від д. н. Людвіга Лейхгардта (1813-після 1848), німецького натураліста, географа, дослідника Австралії
- 120 р. від д. н. Пилипа Омеляновича Козицького (1893-1960), українського композитора, педагога і громадського діяча
- 25** 175 р. від д. н. Жоржа Бізе (1838-1875), французького композитора, диригента і піаніста
- 100 р. від д. н. Дмитра Васильовича Франька (1913-1982), українського і російського актора, народного артиста УРСР
- 27** 285 р. від д. н. Джеймса Кука (1728-1779), англійського мореплавця і дослідник

Листопад

- 1** 115 р. від д. н. Дмитра Івановича Бедзика (1898-1982), українського письменника
- 2** 135 р. від д. н. Антона Івановича Монастирського (1878-1969), українського художника і графіка
- 3** 115 р. від д. н. Дмитра Никаноровича Фальківського (Левчук) (1898-1934), українського поета, перекладача
- 5** 135 р. від д. н. Кузьми Сергійовича Петрова-Водкіна (1878-1939), російського художника і графіка
- 75 р. від д. н. Джо Дассена (Джозеф Айра Дассен) (1938-1980), французького співака
- 7** 125 р. від д. н. Нестора Івановича Махна (1888-1934), керівника селянського повстанського руху в Україні
- 100 р. від д. н. Альбера Камю (1913-1960), французького письменника, філософа, публіциста
- 9** 195 р. від д. н. Івана Сергійовича Тургенєва (1818-1883), російського письменника
- 10** 530 р. від д. н. Мартіна Лютера (1483-1546), реформатор Церкви, засновник протестантського руху
- 520 р. від д. н. Парацельса (Філіп Ауреол Теофраст Бомбаст фон Гогенгейм) (1493-1541), німецького лікаря і природознавця епохи Відродження
 - 125 р. від д. н. Андрія Миколайовича Туполева (1888-1972), російського авіаконструктора, академіка АН СРСР
- 11** 115 р. від д. н. Рене Клера (Шомет) (1898-1981), французького кінорежисера
- 12** 205 р. від д. н. Осипа Максимовича Бодянського (1808-1877), українського і російського філолога-славіста, історика і письменника
- 180 р. від д. н. Олександра Порфіровича Бородіна (1833-1887), російського композитора і вченого-хіміка
 - 105 р. від д. н. Дмитра Івановича Чепурного (1908-1944), українського поета і драматурга
- 13** 100 р. від д. н. Германа Леонтійовича Жуковського (1913–1973), українського композитора, народного артиста УРСР
- 14** 70 р. від д. н. Неоніли Валеріївни Крюкової (1943), українського майстра художнього слова, народної артистки України
- 15** 275 р. від д. н. Фрідріха Вільгельма Гершеля (1738-1822), англійського астронома, композитора німецького походження
- 17** 225 р. від д. н. Михайла Семеновича Щепкіна (1788-1863), російського і українського актора, основоположника сценічного реалізму

- 21** 95 р. від д. н. Михайла Андрійовича Глузького (1918-2001), російського актора, народного артиста СРСР
- 22** 100 р. від д. н. Бенджаміна Бріттена (1913-1976), англійського композитора
- 23** 110 р. від д. н. Олександра Георгійовича Івченка (1903-1968), українського конструктора авіаційних двигунів, члена АН УРСР
- 105 р. від д. н. Миколи Миколайовича Носова (1908-1976), російського письменника
- 24** 300 р. від д. н. Лоренса Стерна (1713-1768), англійського письменника-сентименталіста
- 25** 175 р. від д. н. Івана Семеновича Нечуя-Левицького (1838-1918), українського прозаїка, перекладача
- 29** 235 р. від д. н. Григорія Федоровича Квітки-Основ'яненка (Квітка) (1778-1843), українського прозаїка, драматурга, культурно-громадського діяча
- 115 р. від д. н. Клайва Стейплза Льюїса (1898-1963), ірландського та англійського письменника, філософа
- 30** 100 р. від д. н. Віктора Юзефовича Драгунського (1913-1972), російського письменника

Грудень

- 1** 110 р. від д. н. Михайла Івановича Царьова (1903-1987), російського актора театру і кіно, народного артиста СРСР
- 95 р. від д. н. Платона Іларіоновича Майбороди (1918-1989), українського музичного діяча, композитора, народного артиста УРСР
 - 100 р. від д. н. Платона Микитовича Воронька (1913-1988), українського поета, драматурга, публіциста
- 2** 90 р. від д. н. Марії Каллас (Сесилія Софія Анна Марія Калогеропулос) (1923-1977), американської оперної співачки грецького походження
- 3** 130 р. від д. н. Антона Веберна (1883-1945), австрійського композитора та диригента
- 4** 50 р. від д. н. Сергія Назаровича Бубки (1963), видатного українського спортсмена-легкоатлета, олімпійського чемпіона
- 5** 210 р. від д. н. Федора Івановича Тютчева (1803-1873), російського поета, дипломата
- 135 р. від д. н. Олександра Олеся (Олександр Іванович Кандиба) (1878-1944), українського письменника
 - 90 р. від д. н. Володимира Федоровича Тендрякова (1923-1984), російського письменника

- 6** 200 р. від д. н. Миколи Платоновича Огарьова (1813-1877), російського поета, публіциста, революційного діяча
- 7** 415 р. від д. н. Лоренцо Берніні (1598-1680), італійського скульптора та архітектора
- 8** 290 р. від д. н. Поля Анрі Гольбаха (1723-1789), французького філософа, просвітителя
- 9** 165 р. від д. н. Джоела Чандлера Харріса (1848-1908), американського письменника, журналіста
- 10** 200 р. від д. н. Степана Лукича Гаєвського (1813-1862), українського письменника
- 11** 210 р. від д. н. Гектора Луї Берліоза (1803-1869), французького композитора, диригента
- 170 р. від д. н. Роберта Коха (1843-1910), німецького мікробіолога, одного з основоположників сучасної бактеріології та епідеміології
 - 95 р. від д. н. Олександра Ісайовича Солженіцина (1918-2008), російського письменника
- 12** 85 р. від д. н. Леоніда Федоровича Бикова (1928-1979), українського актора, режисера, сценариста, народного артиста УРСР
- 85 р. від д. н. Чингіза Торекуловича Айтматова (1928-2008), киргизького письменника
- 13** 120 р. від д. н. Миколи Хвильового (Микола Григорович Фітільов) (1893-1933), українського прозаїка, поета, публіциста
- 110 р. від д. н. Євгена Петрова (Євгена Петровича Катаєва) (1903-1942), російського письменника
- 14** 510 р. від д. н. Нострадамуса (Мішель де Нотрдам) (1503-1566), астролога-провидця, лікаря і поета
- 22** 180 р. від д. н. Марка Вовчка (Марія Олександрівна Вілінська) (1833-1907), української письменниці
- 155 р. від д. н. Джакомо Пуччіні (1858-1924), італійського оперного композитора
- 23** 155 р. від д. н. Володимира Івановича Немировича-Данченка (1858-1943), російського театрального діяча, режисера, драматурга, народного артиста СРСР
- 24** 215 р. від д. н. Адама Міцкевича (1798-1855), польського поета-романтика, діяча національно-визвольного руху
- 145 р. від д. н. Емануїла Ласкера (1868-1941), німецького і американського шахіста, математика і філософа, чемпіона світу, рекордсмена
- 26** 115 р. від д. н. Євгена Павловича Плужника (1898-1936), українського поета, драматурга, перекладача

- 1150 років тому (близько 863) великі просвітителі Кирило та Мефодій створили слов'янську азбуку
- 960 р. від д. н. Володимира Мономаха (Володимир II Всеволодович) (1053-1125), великого князя Київської Русі
- 900 років від часу спорудження (1113) Михайлівського Золотоверхого собору
- 485 р. від д. н. Паоло Веронезе (Паоло Кальярі) (1528-1588), італійського художника епохи пізнього Ренесансу
- 465 р. від д. н. Джордано Бруно (1548-1600), італійського астронома, філософа епохи Відродження
- 300 р. від д. н. Івана Григоровича Григоровича-Барського (1713 - 1785, за ін. відомостями 1791), українського архітектора, представника українського бароко
- 210 р. від д. н. Остапа Микитовича Вересая (1803–1890), українського кобзаря, виконавця народних дум, історичних, побутових, жартівливих та сатиричних пісень

Використані джерела інформації для календаря:

1. Баландин, Р.К. Всемирная история. 500 биографий: Знаменитые правители, полководцы, народные герои.../ Р.К. Баландин. – М.: Современник, 1998. – 317 с.: ил. – (Словари школьника)
2. Баландин, Р.К. Сто великих гениев / Р.К. Баландин. – М.: Вече, 2010. – 480 с. - (100 великих).
3. Васильева, Е.К. 100 знаменитых мудрецов / Е.К. Васильева, Ю.С. Пернатъев; худож.-оформ. Л.Д. Киркач. – Харьков: Фолио, 2002. – 512 с. – (100 знаменитых)
4. Васильева, Е.К. 100 знаменитых писателей / Е.К. Васильева, Ю.С. Пернатъев; худож.-оформ. Л.Д. Киркач. – Харьков: Фолио, 2002. – 510 с. – (100 знаменитых)
5. Грудкина, Т.В. 100 великих мастеров прозы / Т.В. Грудкина, Н.П. Кубарева, В.П. Мещеряков, М.Н. Сербул. – М.: Вече, 2006. – 480 с. – (100 великих)
6. Корінний, М.М. Короткий енциклопедичний словник з культури / М.М. Корінний, В.Ф. Шевченко. – К.: Україна, 2003. – 384 с.

7. Ломов, В.М. 100 великих зарубежных писателей / В.М. Ломов. – М.: Вече, 2009. – 432 с. – (100 великих)
8. Мирошникова, В.В. 100 знаменитых путешественников / В.В. Мирошникова, В.В.Мирошников; худож.-оформ. Л.Д. Киркач. – Харьков: Фолио, 2002. – 512 с. – (100 знаменитых)
9. Мистецтво України: біогр. довід. / Упоряд.: А.В. Кудрицький, М.Г. Лабінський; за ред.: А.В. Кудрицького. – К.: Укр. енцикл., 1997. – 700 с.
10. Митці України: енцикл. довід. / Упоряд.: М.Г Лабінський, В.С. Мурза; за ред. А.В. Кудрицького. – К.: УЕ, 1992. – 848 с.: іл.
11. Мусский, И.А. Сто великих кумиров XX века / И.А. Мусский. – М.: Вече, 2007. – 472 с. – (100 великих)
12. Попов, Ю.В. Жизнь выдающихся людей. 115 знаменитых спортсменов: Судьбы и рекорды / Ю.В. Попов. – Донецк: БАО, 2006. – 640 с.
13. Самин, Д.К. 100 великих ученых / Д.К. Самин. – М.: Вече, 2000. – 592 с. – (100 великих)
14. Современный словарь-справочник по искусству / Науч. Ред. И сост. А.А. Мелик-Пашаев. – М.: Олимп, АСТ, 2000. – 816 с.
15. Харченко, Т.Н. 100 знаменитых людей Украины / Т.Н. Харченко, О.Ю. Очкурова, И.А. Рудычева; худож.-оформ. Л.Д. Киркач-Осипова. – Харьков: Фолио, 2004. – 511 с. – (100 знаменитых)
16. Энциклопедический словарь юного зрителя. Театр. Кино. Цирк. Эстрада. Телевидение / Вед ред.: Т.П. Минина, Г.В. Таттар. – М.: Педагогика, 1989. – 416 с.: ил.
17. Ukrainci.com.ua [Електронний ресурс]. - Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://ukrainci.com.ua/index.php>. - Назва з титул. екрана. - Мова укр. – Перевірено: 15.06.2012.

КЗ «Запорізька обласна бібліотека для юнацтва» ЗОР

просп. Леніна, 210
М. Запоріжжя
69037

Тел./факс: (061) 224-07-29
Тел.: (061) 224-07-28
224-51-60

Ел. пошта: oub-zp@online.ua
Сайт: <http://zapoub.net.ua>